

๑๐ ปี
ธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว
(เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐ ปีธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว)

๑๐ ปี

ธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว

(เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐ ปีธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว)

ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๗๐๔๙-๐๗-๖

๑๐ ปีธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว

พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน ๒๕๕๒

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย โครงการธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว

วัดป่าสุคะโต หมู่ ๘ ตำบลท่ามะไฟหวาน

อำเภอแก่งศรีภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๘-๙๖๒๔-๖๙๗๑, ๐๘-๗๓๗๓-๕๑๒๔

อีเมล lampatao_org@hotmail.com

สนับสนุนการพิมพ์โดย มูลนิธิบ้านอารีย์

๑๗/๑ ซอยอารีย์ ๑ ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๓๓๓-๓๓๖๖, ๐-๒๒๗๙-๗๘๓๘ โทรสาร ๐-๒๒๗๙-๗๘๓๘

พิมพ์ที่ บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด

๑๑๘ ซอย ๖๘ ถนนจรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๓๓-๑๑๒๓

สารบัญ

๑

- ๑๐ ปีที่ย่างก้าว บนลุ่มน้ำลำปะทาว ๙
- ~ เรื่องราวความเป็นไป..บนสายน้ำนามลำปะทาว ๙
- ~ จากก้าวแรกสู่ก้าวปีที่สิบ ของ ธรรมชาติลำปะทาว ๒๑

๒

- ทุกก้าวอย่าง ต่างมีบทเรียน ๓๙
- ~ ล้อมวงคุยด้วยหัวใจที่เปิดกว้าง ๓๙
- เพื่อบทเรียนสำหรับก้าวต่อไป
- ~ ค. คนทำงาน พันเฟื่องที่ขาดไม่ได้ในงานธรรมชาติ ๔๙
- ~ หลากหลายกิจกรรมระหว่างธรรมชาติ
- เรื่องน่า (เรียน) รู้การเดิน ๕๗

๓

- เสียงจากคนใน บันทึกจากคนนอก ๖๗
- ~ เสียงจากคนใน ๖๗
- ~ บันทึกจากคนนอก ๗๓

คำปรารภ

“ธรรมเนียมตราเพื่อฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติลุ่มน้ำลำปะทาว” เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๓ ในตอนนั้นไม่มีใครคาดคิดว่า จะมีธรรมเนียมตราต่อเนื่องมาจนถึงปีที่ ๑๐ และมีหลายหน่วยงาน เข้าร่วมหรือสนับสนุนอย่างมากมายดังที่เห็นในปัจจุบัน

ธรรมเนียมตราลำปะทาวเกิดขึ้นเพราะความตระหนักว่า ธรรมชาติบนภูแล่นคาเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าป่า ผืนดิน และลำห้วย ส่งผลให้ชุมชนแตกสลาย พ่อแม่ลูกต้องพลัดพรากจากกันเพื่อไปทำมาหากินในถิ่นไกล เนื่องจากธรรมชาติไม่สามารถ คำจุนชีวิตได้ดังแต่ก่อน ตรงข้ามกับเรื่องเล่าขานถึงความอุดมสมบูรณ์ของลำปะทาวเมื่อ ๔๐ ปีก่อน ซึ่งนับวันจะกลายเป็นตำนานที่ถูกลืม

ธรรมเนียมตราลำปะทาวเกิดขึ้นจากความสำนึกว่า ปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติไม่อาจแก้ไขได้โดยรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐเท่านั้น แต่ชาวบ้านจะต้องมีส่วนร่วมด้วยอย่างแข็งขัน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเท่านั้นที่จะทำให้ธรรมชาติคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชาวบ้านตระหนักว่า

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของเขาด้วย ไม่ใช่ปัญหาของรัฐบาลเท่านั้น

ธรรมาตรมีใช้การเดินเพื่อธรรมชาติเท่านั้น หากยังเป็นการเดินเพื่อธรรมะ ด้วยธรรมะ และในธรรมะ กล่าวคือเดินเพื่อเสริมสร้างและฟื้นฟูธรรมะภายใน ด้วยการเดินอย่างมีสติและดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ด้วยความเชื่อว่าการมีชีวิตอยู่ในธรรมะย่อมก่อให้เกิดสันติสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว ธรรมชาติภายนอกกับธรรมชาติภายในไม่อาจแยกออกจากกันได้ การฟื้นฟูธรรมชาติภายนอกจึงควรควบคู่ไปกับการฟื้นฟูธรรมชาติภายใน ด้วยเหตุนี้ธรรมาตราจึงเป็นการปฏิบัติธรรมไปพร้อมกับการรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม

ธรรมาตราลำปะทาวครั้งแรกเกิดขึ้นเหมือนงานเฉพาะกิจ แต่บัดนี้ได้กลายเป็นเสมือนงานประจำปีของกลุ่มน้ำแห่งนี้ ที่ผู้คนจากนานาสารทิศเข้ามาร่วม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้มาจากภูมิหลังและประสบการณ์ที่ต่างกัน แต่ก็มีความรู้สึกร่วมกันว่าธรรมชาติเป็นมรดกล้ำค่าที่เราต้องช่วยกันรักษา ทั้งเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นนี้และเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง

ใช้แต่เท่านั้นการใช้ชีวิตร่วมกันท่ามกลางความยากลำบากบนเส้นทางเดินตลอด ๗-๘ วัน ยังหลอมผู้คนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน มีใจระลึกถึงกัน ทำให้หวนกลับมาร่วมเดินเคียงบ่าเคียงไหล่กันทุกปีจนสืบเนื่องครบหนึ่งทศวรรษ

ในวาระขึ้นปีที่ ๑๐ ของธรรมยาตราลำปะทาว เป็นโอกาสดีที่จะได้ทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมาและสรุปบทเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในอนาคต ทั้งสำหรับองค์กรร่วมจัด และสำหรับผู้สนใจในวงกว้าง หนังสือเล่มนี้ก็เช่นเดียวกับธรรมยาตรา ๙ ครั้งที่ผ่านมา เป็นผลจากความร่วมมือของมิตรสหายจากหลายแห่งที่เคยได้รับประสบการณ์อันน่าประทับใจจากธรรมยาตรา และอยากแบ่งปันประสบการณ์ดังกล่าวให้แก่ผู้อื่น จึงขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือนี้ พร้อมกันนี้ขอขอบคุณมูลนิธิบ้านอารีย์ที่สนับสนุนการพิมพ์หนังสือเล่มนี้

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นกำลังใจและให้ข้อคิดแก่ทุกท่านเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กล่าวอย่างถึงที่สุด ธรรมยาตรามีใช้การเดินทางที่สั้นสุดในเวลา ๗-๘ วันเท่านั้น แต่เป็นการเดินทางที่ไม่มีวันจบสิ้นจนกว่าจะหมดลม เพราะธรรมยาตรามีใช้อะไรอื่นหากคือการเดินบนวิถีแห่งธรรมะ คือเพื่อธรรมะ ด้วยธรรมะ และในธรรมะ หากเราทุกคนยังมั่นคงในธรรมยาตราก็หวังว่าธรรมชาติบนพื้นโลกนี้จะดีขึ้น เช่นเดียวกับธรรมชาติในใจเรา

พระไพศาล วิสาโล

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

๑๐ ปีที่อย่างก้าว บนลุ่มน้ำลำปะทาว

เรื่องราวความเป็นไป...บนสายน้ำนามลำปะทาว

ทิวเขาที่ยาวต่อเนื่องอยู่เบื้องหน้า มีนามว่า **ภูโค้ง** เหตุเพราะลักษณะภูเขาที่เป็นรูปเกือกม้าไม่เหมือนภูเขาลูกใด ทั้งยังมีพื้นที่ราบตรงกลางเป็นรูปแอ่งกระทะคล้ายภูเขาไฟ อีกชื่อหนึ่งที่ชาวบ้านเรียกภูโค้ง คือ **ภูแลนคา** ตามตำนานเก่าแก่ที่นายพรานไล่ล่าตัวแลนจนตัวแลนนอนตายอยู่คาบไม้

ภูแลนคา ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูแลนคาซึ่งทอดยาวจดเทือกเขาเพชรบูรณ์ และวางตัวยาวลงทางใต้ติดเทือกเขาแดงพญาเย็น จึงกลายเป็นแนวเขตแบ่งคั่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกจากภาคกลางอย่างชัดเจน ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ของเทือกเขาภูแลนคายังแผ่คลุมพื้นที่หลายอำเภอของจังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่อำเภอแก้งคร้อ อำเภอภูเขียว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ไปจนถึงอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ

บนเทือกเขาภูแล่นคายังเป็นต้นกำเนิดของกลุ่มน้ำลำปะทาว
อีกเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงผู้คนในพื้นที่ภาคอีสานตอนบนมา
ยาวนานหลายชั่วอายุคน น้ำจากลำปะทาวไหลไปบรรจบลำน้ำชีที่
ตำบลบ้านค่าย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จากนั้นไหลไปรวมกับ
แม่น้ำพองและแม่น้ำสงคราม ก่อนจะไหลไปรวมกับแม่น้ำมูล
และไหลลงสู่แม่น้ำโขง

ผู้เฒ่าแห่งบ้านท่ามะไฟหวานเล่าว่า เวลาหน้าแล้ง ลัตว์ป่า
จะลงไปหาอาหารในหุบเขาด้านล่าง ซึ่งปัจจุบันคืออำเภอแก้งคร้อ
พอน้ำฝน ลัตว์ป่าจะขึ้นมาอยู่บนภูเขา พอเข้าฤดูหนาวประมาณ
เดือนพฤศจิกายนจะได้ยินเสียงเลื้อยร้องหาคู่

นั่นคือบรรยากาศการมีชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างสัตว์น้อยใหญ่
ผืนป่า และผู้คนที่ยังดำรงอยู่ด้วยมิตรไมตรีที่เกื้อกูลไม่เบียดเบียน
ซึ่งกันและกัน ผู้คนพึ่งป่าเสมือนตลาดสดธรรมชาติที่ไม่ต้อง
ซื้อขายด้วยเงินทอง

ชื่อของหมู่บ้านหลายแห่งที่ปรากฏถึงปัจจุบันยังมีที่มา
อันสอดคล้องสัมพันธ์กับลักษณะทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตของ
ผู้คนในท้องถิ่น อาทิ

บ้านเก่าย่าดี มาจากการที่เป็นบ้านเก่าและมีคนมาอาศัยอยู่
เริ่มแรก คือ ปู่ด้วง ย่าดี

บ้านท่ามะไฟหวาน เป็นชุมชนที่มีทำน้ำอุดมสมบูรณ์ มี
จุดจอดเรือพักแรม และมีต้นมะไฟหวานขึ้นอยู่มากมายริมฝั่งน้ำ

บ้านตั้งวังคำแคน มาจากเสียงน้ำที่ไหลกระทบหินดังตึงตึง และพบต้นแคนหรือต้นตะเคียนขึ้นอยู่บริเวณนั้นจำนวนมาก

ส่วนชื่อ **ลำปะทาว** มาจากนายพรานคนหนึ่งมาอาบน้ำแล้ว ทำของบางอย่างตกลงไป นายพรานจึงทวหาหรือความหาของ

ลำปะทาว ยังเป็นสายน้ำที่มีน้ำตกขนาดใหญ่และเสียงดัง จนเป็นที่มาของชื่อน้ำตกตาดโตนอันลือชื่อ ถือเป็นสายน้ำหลักของผู้คนในเขตพื้นที่อำเภอแก้งคร้อ และอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ คิดเป็นจำนวน ๔๓ หมู่บ้านและชุมชนรอบๆ เพื่อรักษาภูแล่นคา เช่น เขตพื้นที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ และอำเภอภูเขียว

พระครูบรรพตสุวรรณกิจ หรือ หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดภูเขาทองแห่งบ้านท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ย้อนภาพอดีตของพื้นที่ต้นน้ำลำปะทาวเมื่อ ๔๐ ปีก่อนให้ฟังว่า แม้จะมีฝนตกทั้งคืน น้ำก็ซึมลงดินโดยง่าย เพราะสภาพป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก น้ำลำธารใส ไม่มีขุ่น แม้ในยามน้ำมืดทึบก็ยังมองเห็นตัวปลาแหวกว่ายไม่หยุดนิ่ง ลำน้ำในยามนั้นมีปลาตัวใหญ่เกือบทุกชนิด เช่น ปลาช่อน ปลาตะเพียน ปลาขาว ปลาคอก ส่วนบนบกก็มีสัตว์ป่ามากมาย ยิ่งตอนกลางคืนมีเสียงสัตว์ป่ามากมายจนไม่รู้ว่าจะฟังเสียงอะไร ทั้งเสียงเสือ เสียงช้าง เสียงหมีกัดกัน เสียงนก เสียงเม่น เยอะแยะมากมาย

ความเชี่ยวชาญของต้นไม้ไม่ใช่ยิ่งใหญ่ยังทำให้เส้นทางเดิน ๕,๓๐๐ กว่าก้าวจากวัดป่าสุคะโตถึงวัดภูเขาทองร่มครึ้มไปด้วยแมกไม้ ถึงขนาด “เดินไม่ถูกแสงแดด” เพราะต้นไม้ที่รกชัฏตลอดสองข้างทาง การใช้เส้นทางเดินไปมาในทุกๆ วัน ทำให้หลวงพ่อบำเพ็ญคุ้นเคยกับป่าสองข้างทางจนเปรียบต้นไม้ประดุจญาติผู้ใกล้ชิด

“ถ้าต้นไม้ต้นใหญ่ก็ถือว่าเป็นปู่ของเรา ต้นไม้ขนาดเล็กลงมาก็ถือว่าเป็นพ่อแม่ของเรา ต้นไม้ใหญ่พอสมควรเรียกว่าป้า ลุง หรือเพื่อน เล็กลงมาก็ถือว่าเป็นน้องหรือว่าลูกหลาน มีความสุขมากสมัยก่อน เวลาปวดท้องก็เก็บลูกแห้งมาเคี้ยวกิน เวลาปวดท้องเอาฝอยลมที่หล่นลงมาจากต้นชาติมาต้มกินก็หาย เดียวนี้แห้งก็หมดไป ฝอยลมก็หมดไป ไม่มีอีกแล้ว”

สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ป่ารอบบ้านท่ามะไฟหวานซึ่งลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว มีสาเหตุมาจากการให้สัมปทานป่าแก่บริษัทค้าไม้ชัยภูมิ พ่อสุวรรณ นาโพธิ์ ชาวบ้านหมู่ ๑๑ ตำบลท่ามะไฟหวาน เล่าว่า โรงเลื่อยขึ้นมาตัดไม้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ ใช้ระยะเวลาร่วม ๒๐ ปี ผืนป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เริ่มร่อยหรอ สัตว์ป่าไร้ที่อยู่อาศัย หนีหายขึ้นไปทางอำเภอภูเขียว พอถึงหน้าแล้งนายพรานก็จุดไฟเผาป่า เพื่อใช้พื้นที่ปลูกข้าว ปลูกผักทอง แตง รวมทั้งพริกเพื่อดักล่อกวาง นานวันเข้าก็ชักชวนเครือญาติขึ้นมาปลูกบ้านสร้างเรือน นुकเบิกและเข้าจับจองที่ทำกินเป็นการถาวร

ช่วงเวลาเดียวกัน หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ และหลวงพ่อบุญธรรม แห่งวัดป่าสุคะโต ได้เชิญชวนชาวบ้านปักเขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมจำนวน ๕๐๐ ไร่ บริเวณบ้านใหม่ไทยเจริญ หมู่ ๘ ตำบลท่ามะไฟหวาน ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัดป่าสุคะโต และอีก ๓,๐๐๐ ไร่ บริเวณบ้านตาตรินทอง ตำบลบ้านธาตุ อำเภอภูเขียว เพื่อทำเป็นป่าอนุรักษ มีพระคอยดูแลซึ่งก็คือวัดป่ามหาวันหรือภูหลงในปัจจุบัน

พ่อสมพร บ้านวังเข้ ชาวบ้านหมู ๙ ตำบลท่ามะไฟหวาน เล่าว่า ตนและครอบครัวขึ้นมามาอาศัยบนภูแล่นคาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ ผู้คนในสมัยนั้นล้วนแต่มีจิตใจดี เป็นพี่เป็นน้องกัน แม้จะมาจากคนละทิศคนละทางก็สมานสามัคคีกัน เมื่อมีความคิดที่จะก่อสร้างวัดหรือสร้างโรงเรียนต้องผ่านการพูดคุยหารือกันของคนทั้ง ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านใหม่ไทยเจริญ หมู่ ๘ บ้านวังเข้ หมู่ ๙ และบ้านกุดโง้ง หมู่ ๓ ชาวบ้านจะช่วยกันซื้อที่ดิน บ้างก็ขอที่ดิน และลงแรงกัน หลักฐานที่ยังปรากฏมาถึงทุกวันนี้ คือ **วัดป่าสุคะโต** ที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ทุกอย่างถือเป็นการทำบุญเป็นทาน เพราะชาวบ้านไม่เคยเดือดร้อนเพราะไม่มีเงิน ทั้งอาหารการกิน ที่ดินต่างก็มีเป็นของตนเอง ในนาปลูกข้าว ปลูกลูกเดือย ปลูกมะม่วง ในน้ำมีปลาทุกอย่าง ผักก็มีตามหัวไร่ปลายนา ลำธารใสสะอาด ต้มกินได้ อากาศก็ดี ยาสมุนไพรมีทุกอย่าง ถือเป็นสวรรค์ของชาวบ้านนอกจริงๆ

กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เข้ายึดที่ดินชาวบ้านโดยอ้างว่าต้องการปลูกป่าทดแทน แต่แท้ที่จริงเป็นเพียงการปลูกไม้ไผ่เพื่อตัดขาย ทำให้ชาวบ้านหลายหมู่บ้านได้รับผลกระทบ ต้องสูญเสียที่ดินทำกินจากที่เคยมีจำนวนมาก เหลือคนละ ๕ ถึง ๒๐ ไร่ บางคนเมื่อหมดที่ดินทำกินก็แปรสภาพเป็นคนรับจ้างตัดอ้อย หรือเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม

นโยบายสนับสนุนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งขายโรงงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมซึ่งหลวงพ่อดำเขียนพยายามอนุรักษ์ไว้ มีการเผาป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลังทดแทน ผลผลิตในระยะแรกได้ผลดีถึงขนาดหัวมันลูกใหญ่มาก ขนาดเด็ก ๘-๙ ขวบยังยกไม่ขึ้น

ปี ๒๕๒๕ มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทั้งมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย กันอย่างแพร่หลาย ป่าหลายแห่งถูกแปรสภาพเป็นเขาหัวโล้น ดินที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มเสื่อมคุณภาพ เมื่อผลผลิตลดชาวบ้าน เริ่มหันมาใช้ปุ๋ยเคมีกันมากตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ จนกลายเป็นปฐมบท ของปัญหาหนี้สินสำหรับเกษตรกรในเวลาต่อมา

ปุ๋ยเคมีช่วยเร่งการเจริญเติบโตของผลผลิตได้เพียงไม่นาน ๖ ปีให้หลัง ชาวบ้านต้องประสบปัญหาหญ้าโตไวกว่ามันสำปะหลัง จึงหันมาใช้ยาฆ่าหญ้ากันอย่างแพร่หลาย ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าหญ้าที่มากขึ้นทุกปีส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ คุณภาพดินเสื่อมโทรม ห้วยหนอง ตื้นเขิน ปลาในลำห้วยลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว กระทั่งบางพันธุ์ ได้สูญหายจากลำปะทาวไปแล้ว

ความหวั่นเกรงถึงภัยคุกคามที่เกิดจากสภาพดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมรอบหมู่บ้าน ทำให้หลวงพ่อบำเพ็ญบุญขึ้นมาสักขวนพระสงฆ์ ชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติธรรม แก้ปัญหาต่างๆ ในทุกวิธี ทั้งการรณรงค์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน การเขียนป้าย คำขวัญติดต้นไม้รอบวัด การประกาศห้ามล่าสัตว์ตัดต้นไม้ กำหนด เขตอภัยทาน แต่ดูเหมือนว่าจะไม่มีอะไรดีขึ้น

“ทำยังไงเราจะอยู่ได้ ได้ยินเสียงป่าไม้ แม่น้ำร้องไห้ แผ่นดิน
เป็นอัมพาต อากาศเป็นพิษ เราจะทำยังไง ใครเป็นคนทำอย่างนี้
แต่ก่อนเราอาศัยธรรมชาติ ต่อไปธรรมชาติจะลงโทษเรา ปัจจุบัน
ฝนตกหนึ่งเม็ดก็เห็นหนึ่งเม็ด แต่ก่อนฝนตกทั้งคืนทั้งวัน ไม่มี
เห็นน้ำไหล เพราะอะไร ดินตาย มันทำไมตาย ใสสารเคมี ฉีดยา
ฆ่าแมลง สิ่งที่เป็นพิษสูญพันธุ์ไปเยอะแล้ว ข้าวก็ไม่เหลือสักต้น
แต่ก่อนข้าวท่วมหัว ทำไปก็มีแต่รอยป็น จนหมดความสามารถ
ทำยังไงก็ทำมาหมด พุดก็พุด ตั้งกรรมการขึ้นมาก็เอาไม่อยู่ สุดท้าย
เลยมีธรรมยาตรานี้เป็นงานชิ้นสุดท้าย”

เสียงกลองนำขบวนธรรมยาตราลำปะทาวดังขึ้นครั้งแรก
เมื่อปี ๒๕๔๓ และยังคงกึกก้องทั่วลุ่มน้ำลำปะทาวมาอย่างต่อเนื่อง

จนครบสิบปีในครั้งนี้อย่างไรก็ตาม **โครงการธรรมยาตราเพื่อฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติลุ่มน้ำลำปะทาว** เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการทบทวนและเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของสายน้ำ โดยหวังว่าการเดินธรรมยาตราจะสร้างความตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดจิตใจ และสติปัญญาของผู้คน บนสำนึกที่ว่า **“ธรรมชาติคือกะลาที่คุ้มหัวเรา ใครที่เก่งกว่าธรรมชาติจะไปไม่รอด”**

หลวงพ่อบำเขียนยังพูดเสมอว่า ชีวิตผู้คนในประเทศนี้ ยังมี ส.ส. ส.ว. เป็นตัวแทน แต่ไม่มีใครเป็นตัวแทนธรรมชาติ หลวงพ่อบำเขียนจึงขอเป็นตัวแทนของธรรมชาติ และเรียกร้อง ความเป็นธรรมให้กับธรรมชาติไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ถามตอบกับ

พระไพศาล วิสาโล

เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต ตำบลท่ามะไฟหวาน

อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

จากก้าวแรกสู่ก้าวปีที่สิบ ของ ธรรมยาตราลำปะทาว

ถาม : งานธรรมยาตราลำปะทาวเริ่มขึ้นได้อย่างไร

พระไพศาล : หลวงพ่อคำเขียนท่านเคยไปร่วมเดินธรรมยาตรา
รอบทะเลสาบสงขลา เห็นแล้วท่านก็ชอบเลยอยากมาทำที่นี้บ้าง
เพราะที่นี่มีการทำลายป่า ลำห้วยตื้นเขิน และมีการใช้ยาฆ่าแมลง
สูงขึ้นเรื่อยๆ ท่านปรารถนาขึ้นมา เผอิญทางนี้กำลังคือชมรม
เด็กรักนกสามารถตอบสนองได้ เลยทำมาเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี ๔๓

ถาม : อะไรคือเป้าหมายของงานธรรมยাত্রาลำปะทาว

พระไพศาล : วัตถุประสงค์หลักคือต้องการกระตุ้นให้ชาวบ้าน
ลุ่มน้ำลำปะทาวเกิดความตื่นตัวว่าสิ่งแวดล้อมกำลังมีปัญหา
ทั้งป่าถูกทำลาย ลำปะทาวกำลังเน่าเสีย ปลาอยู่ไม่ได้ แม่น้ำใช้
อาบนํ้าซักผ้าก็ไม่ได้ อยากให้เขาตื่นตัว จะได้ร่วมกันหาทางแก้ไข
จุดหลักคือเสริมสร้างความตื่นตัวเพื่อหาทางแก้ไข รวมทั้งเป็น
โอกาสในการฝึกปฏิบัติธรรมไปในตัวด้วยคือการเดินอย่างมีสติ
อยากให้ผู้คนเห็นว่าการช่วยเหลือสังคมสิ่งแวดล้อมกับการ
ปฏิบัติธรรมไม่ได้แยกจากกัน

ถาม : ใช้วิธีการอย่างไร

พระไพศาล : เดินอย่างมีสติ และมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย สติจะทำให้เรารู้เท่าทันความอยาก ส่วนการมีชีวิตที่เรียบง่ายอย่างมีความสุขก็เป็นการบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพราะอะไร ก็เพราะจิตใจเสียสมดุล หลงติดความสุขทางวัตถุ จึงใช้ชีวิตเบียดเบียนธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติภายในของผู้คนเสียสมดุลก็ทำให้ธรรมชาติภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมเสียสมดุลตามไปด้วย เราอยากให้คนเห็นว่าธรรมชาติภายในกับธรรมชาติภายนอกเกี่ยวข้องกันมาก นี่คือนิยามหนึ่งที่เรายากเพิ่มเข้าไป

ถาม : ทำไมจึงเลือกการเดินหรือเลือกใช้วิธีการจาริก

พระไพศาล : การเดินเป็นการช่วยสร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้าน เขาจะเกิดคำถามขึ้นมาในใจว่าทำไมเราถึงต้องมาเดินไกลๆ กัน ทำไมเราไม่นั่งรถ การเดินเท้าไกลๆ กลางแดดเป็นการบ่งบอกว่าเราพร้อมจะลำบากเพื่อปกป้องธรรมชาติ ถ้าเราไม่ยอมลำบากชาวบ้านก็อาจจะรู้สึกว่สิ่งที่เราพูดไม่มีความหมาย แต่ถ้าเรายอมลำบากเพื่อพูดเรื่องสิ่งแวดล้อม แปลว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ สำคัญจนเราพร้อมจะเหนื่อยยาก เราพร้อมจะเป็นตัวแทนของธรรมชาติ เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักว่าธรรมชาติกำลังเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ ธรรมยาตรายังเป็นการสืบทอดธรรมเนียมแต่โบราณซึ่งคนไทยคุ้นกันดี คือ การเดินจาริก การจาริกเป็นธรรมเนียมคนไทย แต่แทนที่เราจะไปจาริกแสวงบุญอย่างที่เคยทำๆ กัน เราก็จาริกเพื่อเรียกร้องเชิญชวนให้แต่ละหมู่บ้านได้

ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วช่วยกันแก้ไข การเดินมีประโยชน์อีกอย่างคือเป็นการปฏิบัติธรรม เป็นการฝึกหัดขัดเกลาจิตใจของผู้เดินด้วย ถ้าเขาเดินอย่างมีสติในที่สุดก็จะพบว่าความสุขที่แท้อยู่ที่ใจเรา มันไม่ได้อยู่ที่การบริโภค สิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปเยอะเพราะคนไปเข้าใจว่าความสุขอยู่ที่การมีสิ่งเสพสิ่งบริโภคเยอะ จึงมีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขายเอาเงินไปซื้อรถยนต์ โทรศัพท์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ค่านิยมเรื่องบริโภคนิยมคือตัวการสำคัญที่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเราได้ลองมาฝึกขัดเกลาตัวเองให้กินง่ายอยู่ง่าย เราก็จะพบว่าไม่ต้องมีสิ่งเสพลสิ่งบริโภคมากมาย ก็มีความสุขได้ การทำลายธรรมชาติก็จะลดลง

ถาม : เส้นทางที่เลือกเดินจาริกมีความสำคัญอย่างไรในแต่ละปี
พระไพศาล : หมู่บ้านที่เราเดินผ่านคือหมู่บ้านที่อยู่ริมน้ำลำปะทาว หรือได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำของชาวบ้าน เช่น หมู่บ้านที่อยู่ตอนล่างของลำปะทาว บางหมู่บ้านก็เป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลจากถนน อันนี้เราก็อยากไปให้กำลังใจเขา ให้เขาพอใจ ภูมิใจ กับชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ทำลายธรรมชาติ ถ้าเราไปให้กำลังใจเขา เขาก็จะเห็นคุณค่าของการรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ตามรอยหมู่บ้านใหญ่ๆ ซึ่งมักจะทำลายสิ่งแวดล้อมมาก หมู่บ้านเหล่านี้เราพยายามเข้าไปพูดคุยกับเขาโดยผ่านธรรมยาตรา กล่าวโดยสรุปคือ มีหมู่บ้านหลายประเภท แล้วแต่ว่าจุดเน้นหนักแต่ละปีเป็นอย่างไร แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในลุ่มน้ำลำปะทาว ตอนหลังเราให้

ความสำคัญกับคนในเมืองด้วย อย่างปีที่แล้วก็เดินไปถึงตัวจังหวัดเลย อีกประการหนึ่งเราจะเลือกหมู่บ้านที่มีกำลังพอจะต้อนรับคณะธรรมยาตราซึ่งมีเป็นร้อย ถ้าเป็นหมู่บ้านเล็กเกินไปเขาก็จะรับไม่ไหว

ถาม : ในระหว่างการเดินธรรมยาตรา เราจะเจริญสติอย่างไรให้ต่อเนื่องท่ามกลางแดดที่ร้อน ฝนที่ตก หรือพื้นที่ขรุขระ

พระไพศาล : ก็ต้องมีสติ ถ้าไม่มีสติก็ทำลำบาก มีสติคือให้รู้เวทนา รู้ใจที่ชอบบน ชอบโวยวาย ให้เห็นกายที่เหนื่อยโดยไม่เหนื่อยไปกับกาย ถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็ยิ่งเหนื่อยเข้าไปใหญ่ เหนื่อยสองอย่าง ทุกข์สองอย่าง คือทุกข์กาย ทุกข์ใจ

ถาม : ได้ยินพระอาจารย์พูดเสมอว่า “จุดหมายอยู่ที่ปลายทาง” ต้องการสื่ออะไร

พระไพศาล : คนเราเวลาเดินทางไกล ใจมักไปอยู่ที่ปลายทาง เหมือนเวลาทำงาน ตัวอยู่นี้แต่ใจนึกถึงตอนงานเสร็จแล้ว เรามักจะมองข้ามข้อต่ออยู่เป็นประจำ ซึ่งทำให้เราเหนื่อย เพราะเราก็จะคิดแต่ว่าเมื่อไรจะถึง เมื่อไรจะถึง ถ้าทำงานก็คิดว่าเมื่อไรจะเสร็จ แต่ถ้าเราไม่สนใจจุดหมายปลายทาง คือให้ความสำคัญกับการเดินแต่ละก้าว ไม่นานก็จะถึงจุดหมายเอง คือถ้าอยากถึงจุดหมายก็ต้องใส่ใจกับการเดินแต่ละก้าว พูดอีกอย่างคือจุดหมายที่แท้จริงอยู่ที่ปลายทางเท่านั้นเอง

ถาม : การเดินธรรมยาตราส่งผลอย่างไรต่อคนเดินหรือคนที่มาร่วมกิจกรรม

พระไพศาล : เมื่อเราเดินอย่างมีสติ ไม่พูดคุยกันระหว่างเดิน และตั้งใจมาใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายก็จะเป็นการขัดเกลาตัวเอง ถ้าเราเดินอย่างมีสติ เราจะพบว่าแม้เดินกลางแดดกลางฝนมันก็ไม่ทุกข์ และจะพบว่าความสุขมีอยู่แล้วในใจตัวเอง ตรงนี้สำคัญมากเพราะคนทุกวันนี้มักเชื่อว่าความสุขอยู่นอกตัว ความสุขเกิดจากการได้เสพ มีกิน มีใช้ มีความสะดวกสบาย แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ เพราะถ้าคนยังคิดแบบนี้สิ่งแวดล้อมก็就会被ทำลายไม่หยุด เราตัดไม้ทำลายป่า ทำลายธรรมชาติเพื่อแปรเป็นตัวเงิน เพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเราจะได้กินสบายอยู่สบาย แต่มันไม่ใช่ความสุขที่แท้ เดินธรรมยาตราจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในใจของผู้เดินว่าความสุขอยู่ที่ใจเรา อยู่เรียบง่ายก็มีความสุขได้ นอนกลางดิน

กินกลางทรายก็มีความสุขได้ ตรงนี้จะช่วยทำให้เขาใช้ชีวิตที่เป็นภัย
ต่อสิ่งแวดล้อมน้อยลง ตอนนี้ชีวิตคนเมืองส่วนใหญ่เป็นอันตราย
ต่อสิ่งแวดล้อมมาก ถ้าเราอยู่กันอย่างง่ายกันมากขึ้น เราจะทำลาย
สิ่งแวดล้อมน้อยลง และถ้าเราทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อม
ก็จะยิ่งดีเข้าไปใหญ่

ถาม : เป้าหมายเรื่องสิ่งแวดล้อมในงานธรรมชาติบำบัดเห็นผลทางบวก
หรือทางอื่นอย่างไร

พระไพศาล : ก็มีบ้างแต่น้อย ถ้าเทียบกับความเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นกับผู้เดิน ผู้เดินนี้เห็นความเปลี่ยนแปลงได้เยอะเพราะ
ได้ฝึกหัดขัดเกลาตัวเองตั้ง ๗-๘ วัน ส่วนหมู่บ้านต่างๆ เราไป
เยี่ยมเยียนเขาแค่ครั้งวัน คุยกับเขาแค่ไม่กี่ชั่วโมง อีกทั้งเราก็เป็น
เพียงกลไกน้อยๆ ท่ามกลางปัจจัยใหญ่ๆ มากมายที่ผลักดันให้
เขาต้องใช้สารเคมีหรือต้องทำลายป่า เช่นปัญหาหนี้สิน

ถาม : ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในแง่ชาวบ้านหรือสิ่งแวดล้อม

พระไพศาล : มีชาวบ้านหลายคนหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยชีวภาพ
กันมากขึ้น ใช้ยาฆ่าแมลงน้อยลง อย่างบ้านท่ามะไฟ เดิมนั้นก็มี
ความตื่นตัวกันมากขึ้น หรือพวกสมุนไพรก็ได้รับความสนใจมากขึ้น
นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายชาวบ้านที่มาทำงานวิจัยต่างๆ ในท้องถิ่น
อันนี้ก็เป็นผลสืบเนื่องของธรรมชาติบำบัด แต่วามันไม่ชัดเท่ากับ

ผลที่เกิดกับคนเดิน คืองานอย่างนี้ถ้าจะทำให้ได้ผลจริงจะต้องทำงานกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง การที่เรามีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น มีเครือข่ายชาวบ้านวิจัย รวมทั้งการมีวิทยุชุมชน (สถานีวิทยุชุมชนคนต้นน้ำลำปะทาว) ก็เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องมากขึ้น

ถาม : ที่หลวงพ่อบอกเขียนกล่าวว่า “งานที่ทำอาจจะล้มเหลว แต่ตัวเราไม่ล้มเหลว” เป็นจริงอย่างนั้นไหม หมายความว่าอย่างไร

พระไพศาล : ในเรื่องของงานก็ไม่ถึงกับล้มเหลวนะ เพราะว่าช่วยทำให้คนตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อาตมาเชื่อว่าเดี๋ยวนี้มีคนตระหนักมากขึ้นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำไร่แบบใช้สารเคมี แต่เขายังมองไม่เห็นทางออกที่ดีไปกว่าการทำอย่างที่ทำอยู่ เพราะตอนนี้เขายังยากจน ยังมีหนี้สิน จึงต้องใช้ยาฆ่าแมลงบ้าง ใช้สารเคมีบ้าง เพราะระบบที่เป็นอยู่ไม่เอื้อให้เขาทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรที่รักษาสิ่งแวดล้อมได้ แต่ถามว่าเขาเห็นปัญหาไหม เชื่อว่าเขาเห็นแล้ว แต่ยังไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหาด้วยตัวเองอย่างไรบ้าง ครั้นจะร่วมมือกันก็ไม่มีเวลาและความมั่นใจพอว่าจะทำได้ ดังนั้นเราจึงต้องมีกิจกรรมอย่างอื่นนอกจากธรรมยาตรา เพราะธรรมยาตราเป็นเหมือนงานตีปี๊บ ทำให้คนเห็นปัญหา แต่มันต้องมีกลไกหรือวิธีการอย่างอื่นที่ทำให้ชาวบ้านเห็นทางออกและร่วมมือกันแก้ปัญหา

ประโยชน์อีกส่วนหนึ่งที่ได้มากเลยคือประโยชน์แก่ผู้เดินหลายคนประทับใจและเรียนรู้จักตัวเองมากขึ้น นอกเหนือจากการได้เพื่อน หลายคนปฏิบัติธรรมได้ลึกขึ้นจากการเดินกลางแดด เดินถอดรองเท้า เพราะฉะนั้น ในแง่ประโยชน์ตน เชื่อว่าประมาณ ๘๐-๙๐ เปอร์เซ็นต์จะได้ประโยชน์ เห็นประโยชน์ชัด แต่ส่วนที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน คิดว่าต้องมียาอื่นมาเสริมหรือทำต่อจากกรรมยาตรา

ถาม : ความร่วมมือจากหลายหน่วยงานเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ละที่ช่วยทำอะไร

พระไพศาล : ส่วนหนึ่งก็เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่น ที่เราอยากให้เรามาร่วมรับรู้และร่วมมีบทบาทในเรื่องนี้ อีกส่วนหนึ่งก็เป็นหน่วยงานที่ผู้นำมีความสัมพันธ์กับวัดป่าสุคะโตเช่นมาปฏิบัติธรรมกับหลวงพ่อดำเขียน เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็คงทำอะไรเขาก็จะให้การสนับสนุน อีกส่วนหนึ่งเป็นองค์กรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานรัฐ โรงเรียนก็มีบทบาทมาก เราพยายามขยายไปถึง

สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับเขตด้วย เพราะฉะนั้นจะมีหลายส่วน และที่เราอยากให้มีความท้าทายมากขึ้นและมากตามลำดับคือทางจังหวัด ทางผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญมากขึ้น ไม่ใช่เห็นว่าเป็นการทำงานในพื้นที่เล็กๆ แต่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นลุ่มน้ำ ประเด็นสิ่งแวดล้อมคนไม่ค่อยสนใจ เพราะมันไม่ได้ให้ผลได้ชัดชัดเจน โดยตรง รวดเร็ว ไม่เหมือนเรื่องท่องเที่ยว หรือกิจกรรมอย่างโอทอปที่มีรายได้เป็นตัวเงิน แต่ว่าสิ่งแวดล้อมจะให้ผลระยะยาว สองสามปีมานี้เราพบว่าหลายหน่วยงานมารับชมยุทธศาสตร์ เราทำต่อเนื่องมาเกือบ ๑๐ ปีเขาก็รู้ว่าเราทำจริงก็เลยมาช่วยกันคนละไม้คนละมือ

ถาม : ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหน่วยงาน

พระไพศาล : ในแง่นโยบายยังไม่เห็นชัด โดยเฉพาะในส่วนของอบต. หรือหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมในจังหวัด แต่ในแง่การสร้างเครือข่ายระหว่างจังหวัด อำเภอ และชาวบ้านระดับหมู่บ้าน ตำบล เริ่มมีเครือข่าย เรามีการจัดทำเวทีในจังหวัดหลายครั้ง มันก็เริ่มมีการเชื่อมต่อระหว่างชาวบ้านซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมีพื้นที่ไม่เคยมีเวทีคุยกับผู้ว่าฯ หรือคุยกับหน่วยงานรัฐ แต่ที่เกิดขึ้นได้ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาก็เพราะว่ายุทธศาสตร์เข้าไปสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระดับบุคคล จนกระทั่งเกิดเวทีรองรับ ซึ่งถ้าทำต่อไปน่าจะขยายผลได้กว้างขวางมากขึ้น เราคิดว่าเครือข่ายระดับบุคคลสำคัญมาก

ถาม : การเดินธรรมยาตราช่วยเปลี่ยนแปลงด้านจิตวิญญาณอย่างไร

พระไพศาล : มีหลายระดับ นักเรียนซึ่งจำนวนมากมาจากในเมืองจากครอบครัวที่มีฐานะดี เมื่อกลับไปพ่อแม่เห็นความเปลี่ยนแปลงของลูกชัดเจน คือลูกอยู่ง่ายกินง่ายมากขึ้น เด็กๆ เหล่านี้ได้คิดว่าชีวิตในบ้านและในโรงเรียนมันสบายมากๆ เลย เพราะเขาเจอสิ่งที่แย่กว่านี้ตอนเดินธรรมยาตรา พวกนี้จะเห็นความเปลี่ยนแปลงได้ชัด ช่วยตัวเองได้มากขึ้น งบแก่กับพ่อแม่น้อยลง แต่ก่อนเวลาอยู่บ้านอาจจะชอบบ่นโน่นบ่นนี่ แต่หลังจากเดินธรรมยาตราก็บ่นน้อยลงเพราะรู้ว่ามันดีกว่าตอนเดินธรรมยาตรา

ในส่วนการปฏิบัติธรรม หลายคนเห็นว่าการปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องอยู่แต่ในวัด ปฏิบัติอยู่บนท้องถนนหรือทำกิจกรรมเพื่อสังคมก็ได้ คือมักคิดว่าการปฏิบัติธรรมกับการทำเพื่อส่วนรวมต้องแยกกัน ที่จริงมันไปด้วยกันได้ ธรรมยาตราพยายามเชื่อมปฏิบัติธรรมส่วนตัวกับทำงานเพื่อช่วยเหลือส่วนรวม อาตมาคิดว่าอันนี้ก็เป็นประโยชน์ต่อคนทำกิจกรรมเพื่อสังคมด้วย เพราะเขามักจะมองแยกเหมือนกันว่าทำงานเพื่อสังคมก็อันหนึ่ง ปฏิบัติธรรมก็อันหนึ่ง อันที่จริงทำงานเพื่อสังคมควรเป็นการขัดเกลาตัวเองไปด้วยในตัว

ถาม : ตรงนี้หรือเปล่าที่เป็นหัวใจของธรรมาตรา

พระไพศาล : ใช่ เราถึงเรียกว่าธรรมาตรา เรามีนิยามสั้นๆ ว่า ธรรมาตรา คือ เดินเพื่อธรรมะและธรรมชาติ เดินด้วยธรรมะ คือเดินอย่างมีสติ เดินอย่างมีเมตตากรุณา และอยู่ในธรรมะ คือให้ธรรมะคุ้มครองเรา ธรรมะจะคุ้มครองเราตลอดเส้นทางที่เราเดิน ถ้าเราเดินอย่างมีธรรม

ถาม : เป้าหมายก็จะไปตอบเรื่องธรรมชาติด้วย

พระไพศาล : ใช่ อย่างไรก็ตามการรักษาธรรมชาติเป็นเรื่องระยะยาว แต่สิ่งที่เห็นผลได้ทันทีคือความเปลี่ยนแปลงในใจเรา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้เลย

ถาม : ทำไมธรรมาตราล่าปะทาวอยู่ได้ถึง ๑๐ ปี ขณะที่ธรรมาตราที่อื่นมีอันต้องยุติ

พระไพศาล : อยู่ที่มีคนเป็นตัวหลักและทำงานอย่างต่อเนื่อง ตัวหลักนี้ส่วนใหญ่ต้องทำเต็มเวลา โดยไม่มีภาระเรื่องทำมาหากิน อย่างธรรมาตราทะเลสาบสงขลา คนที่เป็นตัวประสานงานก็ต้องทำงานเอ็นจีโอด้วย งานประจำก็เยอะอยู่แล้วจึงไม่สามารถประสานงานธรรมาตราได้อย่างต่อเนื่อง แต่ธรรมาตราล่าปะทาวมีข้อดีคือ หนึ่ง คนทำงานเป็นคนในพื้นที่อย่างชมรมเด็กรักนกหรือพระสุคะโต สองพื้นที่ไม่ได้ใหญ่โต ระยะทางแค่ ๘๐-๙๐ กิโลเมตร เทียบกับทะเลสาบสงขลาพื้นที่มันกว้างเหลือเกิน คนทำงานอยู่อีกที่หนึ่ง คืออยู่ในเมืองหาดใหญ่ ส่วนเส้นทางเดินก็อยู่อีกที่หนึ่ง จึงทำได้ไม่ต่อเนื่อง

ถาม : แต่ว่าเดี๋ยวนี้ก็มีองค์กรเข้ามาร่วมเยอะมากขึ้น

พระไพศาล : บางส่วนเข้ามาร่วมเยอะขึ้น แต่ระยะเวลาจัดแค่อาทิตย์เดียวความต่อเนื่องทำง่าย ที่อื่นทำสองสามอาทิตย์ บางทีทำเป็นเดือน

ถาม : ธรรมนูญยถาธาลำปะทาวจะมีการขยายเวลาเพิ่มหรือไม่

พระไพศาล : ยังไม่มี ๗-๘ วันกำลังดี ทำสบายๆ

ถาม : จริงๆ แล้วถ้าไม่มีพระอาจารย์ไพศาลก็น่ากลัวว่าไม่ได้ทำแล้ว

พระไพศาล : ถ้าชมรมได้รักกันก็ไม่ทำ เราคงไม่ทำ ไม่มีแรงจะขับเคลื่อน

ถาม : การเดินธรรมนูญมีส่วนช่วยอนุรักษ์ป่าหรืออนุรักษ์ต้นน้ำลำธารได้อย่างไร

พระไพศาล : ส่วนใหญ่พอเข้ามาเดินก็จะเห็นมิติด้านการปฏิบัติธรรม เห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในที่สุดก็เป็นเรื่องของใจ เรื่องทัศนคติที่จริงในระหว่างเดินธรรมนูญ เรายังมีกิจกรรมอีกหลายอย่าง เช่น การสาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพ อย่างไรก็ตามถ้าจะให้เกิดผลจริงจะต้องมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ในลุ่มน้ำ ซึ่งตอนนี้กำลังก่อตัวขึ้น เรื่องแบบนี้ต้องใช้เวลามาก

ถาม : จริงๆ แล้ว เราหวังผลขนาดไหน

พระไพศาล : หยุดการทำลายป่า อยากเห็นน้ำลำปะทาวกลับมาดีเหมือนเดิม ผลที่อยากให้เห็นก็คือชาวบ้านมีความตื่นตัวในการทำปุ๋ยชีวภาพ แต่ตอนนี้ยังตื่นตัวไม่มากเท่าไร สมัยนี้ชาวบ้านชอบซื้อมากกว่า ถ้าจะลงมือทำเอง เขาไม่ค่อยทำ เพราะฉะนั้นจึงยังซื้อยาฆ่าหญ้า ส่วนคนที่สนใจปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ก็ชอบซื้อมากกว่าทำเอง

ถาม : รูปแบบที่ทำอยู่ตอนนี้กับผลที่ต้องการถือว่าเพียงพอหรือยัง

พระไพศาล : ยังไม่เพียงพอหรอก แต่เราไม่มีกำลังทำมากไปกว่านี้ ถ้าจะทำมันต้องมีการติดตามผลต่อเนื่อง มีการเกาะติดหมู่บ้านที่มีแวว พยายามทำงานชุมชน พยายามชักชวนชาวบ้านไปดูงาน หรือส่งเสริมเรื่องการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น มีหลายหมู่บ้าน ไกลๆ ที่น่าสนใจ แต่ตอนนี้เราได้แต่พูด ไม่มีกำลัง

ถาม : ได้ผลเป็นอย่างไร

พระไพศาล : ในแง่ชุมชนก็ไม่มากเท่าไร แต่ถ้าเทียบกับกำลังที่เราลงไปให้ก็ถือว่าใช้ได้ เพราะว่าทำงานชุมชนต้องต่อเนื่อง ต้องทำเป็นปีๆ แต่ที่เราทำแค่ไม่กี่วัน

ถาม : เข้าสู่พิธีสิบของธรรมยาตราแล้ว มีเหตุการณ์ประทับใจอะไรบ้าง

พระไพศาล : ก็เดินกลางแดดไป อย่างปีที่แล้วเดินถนนดำวันสุดท้าย ตั้งแต่วัดช่อระกาเข้าตัวเมืองชัยภูมิ สองชั่วโมงสุดท้ายแดดแรงมาก เดินถนนลาดยางร้อนสุดๆ ขนาดเดินบนเส้นสีขาว (หัวเราะ) หลายคนหันมาใส่รองเท้า มันร้อนสุดๆ จริงๆ แต่มันจะหนักตอนช่วงบ่ายโมงถึงบ่ายสองนะ พอบ่ายสองแล้วความร้อนจะลดลง นั่นคือสุดๆ ที่จำได้

ถาม : แตกต่างอย่างไรกับการถอดรองเท้าเดินบิณฑบาตซึ่งทำอยู่ทุกวัน

พระไพศาล : มันร้อนไง พอร้อนมากๆ เท้าก็เริ่มบวม พอเหยียบกรวดมันก็ทิ่มเข้าไปเลย

ถาม : ความประทับใจอื่น

พระไพศาล : ประทับใจเด็กๆ ที่อดทน เดินกันได้อย่างสนุกสนานตลอดทาง บางคนเดินถอดรองเท้าได้สบาย นอกจากนั้นก็ประทับใจจากบางคนที่เตือนใจได้ดี อย่างมีปีหนึ่งเดินไกลมาก แดดก็ร้อน คนเหนื่อยกันมาก จู่ๆ ก็เห็นดอกประทัดจีนสีแดงไล่สดโผล่มาข้างทาง สวยมาก ทำให้เกิดกำลังใจมาก นี่ก็คือความประทับใจจน

เอาไปเขียนเป็นบทความ ตอนนั้นบรรยากาศรอบๆ มันเหลือ
ไปหมด เพราะแดดมันร้อนมาก ใบไม้ก็เหลือง ทุกอย่างเหลือง
หินก็เหลือง จู่ๆ ก็มีต้นประทัดจีนสีแดงสว่าง ใบเขียว พอเห็น
เข้าใจก็สว่างเลย ขนาดดอกไม้ดอกเล็กๆ กลับแบบบาง ยังรักษา
ความสดใสเอาไว้ได้แม้จะถูกแดดเผาทั้งบ่าย แล้วเราละ จะมา
หงอยหงอได้อย่างไร เดินธรรมยาตราจะได้บทเรียนจากธรรมชาติ
เยอะมาก ได้ทุกปี

ถาม : ทำไมต้องถอดรองเท้าเดิน

พระไพศาล : เริ่มจากเอาผ้าคลุมหัวออก ที่แรกก็คิดว่าทำไมได้
เพราะเป็นคนกลัวแดด แพ้แดดมาตลอด แต่พอเราตั้งใจทำก็ทำได้
ที่แรกทำได้แค่ครึ่งทาง ตอนหลังเดินโดยไม่มียะไรคลุมหัวตลอด
๗-๘ วันก็ทำได้ ไม่ได้ล้มป่วยอะไร ตอนหลังเดินแบบนี้จนชิน
พอชินแล้วก็คิดว่าน่าจะทำหายตัวเองมากกว่านี้ ธรรมยาตรา
มันจะสนุกถ้าเราทำหายตัวเอง ก็เลยลองถอดรองเท้าดูว่าจะไปได้
แค่ไหน ปีแรกก็ไปได้แค่ครึ่งทาง แล้วยางก็ร้าว ไม่ถึงครึ่งทางหรอก
ได้แค่สองสามวัน เสร็จแล้วพอพักได้สองสามวัน เท้าก็ดีขึ้นจน
เดินต่อไปได้ ก็สรุปว่าเราทำได้ เป็นการฝึกเจริญสติ ไม่ได้ฝึกแค่
ความอดทน คือฝึกว่าเราดูเวทนาได้อย่างไร จะยอมรับมันโดย
ไม่ผลักรังเกียจได้อย่างไร ทำได้บ้างไม่ได้บ้างก็ไม่ใช่ไร แต่น่าทำ
ต้องหาทางทำสิ่งยากขึ้นเรื่อยๆ ไม่อย่างนั้นมันกลายเป็นกิจวัตร
หรือความเคยชินไป เดินสิบปีมันจะไม่มีอะไร ถ้าเราไม่ทำหาย
ตัวเองก็ไม่เกิดการเรียนรู้ ไม่เกิดการพัฒนา

ถาม : มองอนาคตธรรมยาตราอย่างไร

พระไพศาล : อยากให้ชาวบ้านมาเดินมากขึ้น แต่ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่กลายเป็นงานคนเมืองไปแล้ว ชาวบ้านมาก็จะรู้สึกแปลกแยกเพราะคนเดินเป็นคนในเมืองเยอะ หรือว่าเป็นคนรุ่นใหม่ ชาวบ้านอย่างแม่ออกมาเดินบางที่สังสารแกเหมือนกัน หรือพ่อแสวงเกษตรกรดีเดินมาเดินก็ไม่ว่าจะคุยกับใคร เราก็เห็นใจแก อยากให้ชาวบ้านมาเดินกันมากๆ จะได้รู้สึกร่วมไปกับสิ่งที่เราทำ แล้วก็อยากให้มีคนในเมืองช่วยภูมิมาร่วมเดิน ถ้าเราสามารถทำให้คนในเมืองช่วยภูมิตื่นตัว อย่างน้อยมาร่วมสนับสนุนมากขึ้น มันก็จะกลายเป็นงานของกลุ่มน้ำลำปะทาวได้อย่างเต็มภาคภูมิ

ทุกก้าวย่าง ต่างมีบทเรียน

ล้อมวงคุยด้วยหัวใจที่เปิดกว้าง
เพื่อบทเรียนสำหรับก้าวต่อไป

ใครที่เคยเข้าร่วมเดินธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาวมาบ้าง คงจะจำกันได้ว่า ในช่วงค่ำคืนหลังเสร็จภารกิจส่วนตัวของทุกๆ วัน สมาชิกทุกคนจะมานั่งล้อมวงคุยเพื่อสรุปสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน หลายเรื่องเป็นเรื่องดีๆ ที่นำมาแบ่งปัน ชื่นชม เป็นกำลังใจให้ กันและกัน และเป็นธรรมดาที่ย่อมมีบ้างกับปมปัญหาที่ต้องการ การปรับปรุงแก้ไข ยิ่งสามารถแก้ไขได้เลยในช่วงที่มีการเดิน ธรรมยาตราอยู่ก็ดูจะเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา

กิจกรรมง่ายๆ ที่อาศัยความเป็นกันเองในการพูดคุย ยอมรับ
ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันผ่านหัวใจที่เปิดกว้าง จึงค่อยๆ
ผลิบาน เติบโต มาจนเจียนครบทศวรรษ เป็นปฏิบัติการซึ่ง
หากพูดในภาษาของนักประเมินผลและจัดการองค์ความรู้แล้ว
เรียกได้ว่า นี่คือการตีเหล็กเมื่อไฟร้อน หรือการสรุปบทเรียน
ทันทีหลังเสร็จกิจกรรมซึ่งนักวิชาการหรือนักพัฒนาในพื้นที่
เรียกกันติดปากว่า AAR หรือ After Action Review

บทเรียนที่ได้จากการทำ AAR ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญ
ไม่น้อยไปกว่ากระบวนการการพูดคุยอย่างเป็นกัลยาณมิตร
ยิ่งในวาระที่ขบวนธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาวเดินทางมาถึงชวบปี
ที่ ๑๐ ย่อมเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้คณะทำงานได้ครุ่นคิดถึง
กระบวนการทำงานที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีๆ ที่ต้องทำให้งอกเงย
ต่อเนื่อง หรือข้อพึงระวังที่ควรหลีกเลี่ยงหรือหาหนทางแก้ไข

ในโอกาสครบ ๑๐ ปีของธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว การได้ครุ่นคิด ใคร่ครวญ ถึงการทำงานธรรมยาตราในตลอด ๙ ปีที่ผ่านมา จะเป็นช่วงเวลาอันยาวนาน แต่ก็ควรค่าและจงใจ ให้เกิดการล้อมวงคุยกันอีกครั้ง คณะผู้เข้าร่วมซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ แม่ชี ชาวบ้าน ลูกศิษย์ลูกหา และผู้ปฏิบัติธรรม จากวัดป่าสุคะโต วัดภูเขาทอง ทั้งที่มาจากบ้านท่ามะไฟหวาน บ้านตาตรินทอง และหมู่บ้านรอบๆ ตลอดจนถึงนักกิจกรรม นักพัฒนาในพื้นที่อย่างชมรมเต็กรักนก บ้านวิถีไทย สกว. ภูมิภาค งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานราชการที่เข้าร่วมงาน ธรรมยาตราอย่างต่อเนื่อง อาทิ หน่วยจัดการต้นน้ำลำปะทาว โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง จึงไม่ปฏิเสธที่จะเดินทางมาที่ศาลาวัดป่าสุคะโตอีกครั้งเพื่อ ร่วมสรุปบทเรียนการทำงานอีกครั้ง ด้วยเห็นว่าสิ่งที่จะได้รับ จากการพูดคุยในวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ จะเป็นอีก บทเรียนสำคัญสำหรับก้าวต่อไปในอนาคตของงานธรรมยาตรา ลุ่มน้ำลำปะทาว

เมื่อถามถึงความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มใหญ่ว่า แต่ละท่าน เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาวได้อย่างไร อะไรเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เข้ามาร่วมงานนี้ พบว่า

แรงจูงใจที่ ๑ เพราะมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่และต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อม

- เป็นคนในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำลำปะทาวจึงอยากเป็นส่วนหนึ่งในการรักษา
- บ้านใกล้เคียง เป็นลูกศิษย์วัด จึงมาช่วยทำอาหารต้อนรับ
- ลำปะทาวไม่น่าจะเป็นเพียงแค่ว่าที่ทิ้งขยะ แต่จะทำอย่างไรจะรักษาลำน้ำไว้ได้
- ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาธรรมชาติและลิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะต้นไม้ ป่า ลำน้ำ
- ต้องการรักษาไว้ให้ลูกหลานก่อนจะไม่เหลืออะไรเลย
- ต้องการอนุรักษ์แหล่งอาหาร แหล่งทำมาหากินเอาไว้

แรงจูงใจที่ ๒ เพราะแรงศรัทธาในศาสนาและความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ

- แรงศรัทธาต่อบุคคลอย่างหลวงพ่อดำเขียนและพระอาจารย์ไพศาล ทั้งโดยการเรียนรู้จักเป็นการส่วนตัว และในฐานะลูกศิษย์ลูกหา
- ทำงานร่วมกับหลวงพ่อดำเขียนมาเป็นระยะ จึงรับรู้ปัญหา มาโดยตลอด
- ถือเป็นการปฏิบัติธรรมโดยการเดินธรรมาศตรา

แรงจูงใจที่ ๓ เพราะมีภารกิจการทำงานที่เกี่ยวข้องและหนุนเสริมกัน

- กิจกรรมนักสืบสายน้ำ ซึ่งเริ่มต้นจากงานสำรวจคุณภาพแม่น้ำ ก่อนจะมาเป็นงานเดินธรรมาศตราลุ่มน้ำลำปะทาว (มูลนิธิโลกสีเขียว)
- การให้ความอนุเคราะห์กล้าไม้แก่ทางวัดเป็นประจำ ทำให้ได้มาทำกิจกรรมร่วมกันต่อ (หน่วยจัดการต้นน้ำลำปะทาว)
- ทำกิจกรรมร่วมกันในนามเครือข่ายสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มเต็กรักนก ชมรมอนุรักษ์ ม.ราชภัฏชัยภูมิ ค่ายสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยม
- ทำงานกับหลวงพ่อดำเขียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดภูเขาทอง

แรงจูงใจที่ ๔ จากแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นส่วนตัว

- ต้องการตอบแทนบุญคุณชาวบ้านที่ให้ข้าวปลาอาหาร
- เพราะสิ่งที่ทำเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง (ปฏิบัติธรรม) ต่อชุมชน และต่อธรรมชาติ
- ทราบจากที่อื่นที่เคยจัดกิจกรรมลักษณะเดียวกัน เช่น ธรรมยาตราทะเลสาบสงขลา
- “ถ้าปีไหนไม่ได้เดิน รู้สึกเป็นห่วงคณะ...”

ข้อสังเกต ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เข้าร่วมด้วยใจ โดยความเป็นองค์กรตามมาทีหลัง

เมื่อชวนคุยถึง **สภาพความสำเร็จของโครงการเมื่อพิจารณาความคาดหวังของโครงการธรรมยาตรา** กับสภาพที่เกิดขึ้นจริง คณะทำงานเห็นว่าเป้าหมายโครงการที่ต้องการบอกกล่าวผู้คนที่มื่ออะไรเกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำปะทาว มุ่งหวังให้เกิดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และเกิดการปรับเปลี่ยนเชิงพฤติกรรม มุ่งสู่การมีสุขภาพที่ดีของคนบนภูแล่นคา โดยเริ่มต้นใช้กระบวนการธรรมยาตรา หรือการเดินทางและปฏิบัติธรรมเป็นทางออกหรือเป็นทางเลือกใหม่ๆ มากกว่าการเรียกร้องให้คนหยุดทำลายสิ่งแวดล้อมเหมือนที่พบกันทั่วไป กระทั่งในปีต่อๆ มาจึงริเริ่มให้มีกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย เช่น กิจกรรมทางศาสนา การพึ่งเทศน์ กิจกรรมพัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพ สิ่งสำคัญ กิจกรรมธรรมยาตราซึ่งถือเป็นการ

ปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งยังมุ่งพัฒนาจิตใจด้านในของความเป็นมนุษย์ให้เกิดขึ้นด้วย สภาพที่เกิดขึ้นจริงซึ่งผู้เข้าร่วมสรุปบทเรียนสะท้อนความคิดเห็น ปรากฏดังนี้

มิติทางจิตวิญญาณ ศาสนา วัฒนธรรม

- เกิดการพัฒนาด้านใน สำหรับคนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมงานมาแล้วหลายปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตัวคณะทำงาน
- ได้เรียนรู้ธรรมะผ่านการสอนที่สอดแทรกไปกับกิจกรรมหรือธรรมชาติที่เกิดขึ้นรอบตัว เช่น เมื่อต้องเผชิญกับภาวะแดดจัด ลมฝนฟ้าร้อง หรือความไม่แน่นอนต่างๆ จะปรับตัวให้อยู่ท่ามกลางสถานะเช่นนั้นอย่างไร
- ชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าเป็นขบวนการต่อสู้เรียกร้อง แต่ถือเป็นงานบุญ เมื่อทราบว่ามีคณะพระสงฆ์จะเดินทางผ่านมา จึงเกิดจิตศรัทธาอยากออกมาร่วมทำบุญด้วยทุกปี

กิจกรรมและผู้เข้าร่วม

- มีการออกแบบกิจกรรมที่สามารถตอบสนองคนได้หลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มเฉพาะ และกลุ่มทั่วไป
- เกิดความร่วมมือร่วมใจจากหลากหลายบุคคล องค์กร หรือ หน่วยงาน อาทิ ชาวบ้านที่ทำอาหารมาเลี้ยงต้อนรับ การมาช่วยทำตัดเอาต์ประชาสัมพันธ์ การได้รับอนุเคราะห์กล้าไม้ นิทรรศการให้ความรู้ การจัดค่ายสิ่งแวดล้อม
- ทำให้คนรับรู้ปัญหามากขึ้น แม้ปัญหาเดิมๆ อาทิ การใช้สารเคมี น้ำเน่าเสีย จะไม่ลดน้อยลง แต่ก็ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกชะลอ ความรุนแรงออกไป และพบทางเลือกใหม่ๆ ในการทำการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมักของกลุ่มหมู่บ้านท่ามะไฟหวาน
- ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้และเข้าใจชาวบ้านมากขึ้น ได้เห็นภาพชาวบ้านในมุมมองที่แตกต่างจากเดิม เช่น จากที่เคยมองว่าชาวบ้านเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่าก็เริ่มมีทัศนคติที่ดีขึ้น
- เกิดกระแสความสนใจและความตื่นตัว แต่ยังเห็นความเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมน้อย
- คนในพื้นที่ยังมาเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง ๘ วันน้อย อาจเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านการทำมาหากิน และฐานะความเป็นอยู่
- ผู้เข้าร่วมมีความประทับใจในกิจกรรมที่ได้ทำ
- ผู้เข้าร่วมได้พบเห็นสิ่งที่อยู่สองข้างทาง

ผลที่ตามมา/การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- เกิดกระบวนการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในกลุ่มเยาวชน เช่น นักเรียนโรงเรียนรุ่งอรุณเรียนรู้ที่จะปรับตัวและอยู่ร่วมกันในสถานการณ์ที่แตกต่างจากชีวิตปกติได้โดยไม่ย่อท้อ
- ครูที่พานักเรียนมาร่วมกิจกรรมได้เทคนิควิธีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนของตน รวมทั้งงานส่งเสริมสิ่งแวดล้อมกับกลุ่มนักเรียน เช่น ที่ลำน้ำพอง
- หน่วยงานระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ รับนโยบายไปดำเนินการต่อ
- เกิดงานวิชาการและกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น รายงานสำรวจสภาพลำน้ำ ทำให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างมากขึ้น ทำให้คนที่ได้รับฟังมีความเกรงกลัวในการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือหากต้องเป็นส่วนหนึ่งในการทำลาย
- เกิดการต่อยอดทางวิชาการ การจัดทำรายงาน หรืองานวิจัยในโรงเรียน เป็นต้นทางของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการสนับสนุนของ สกว. ภูมิภาค เช่น งานวิจัยเรื่องนก ปลา ป่า สมุนไพรดั้งเดิม การศึกษาและฟื้นฟูปลุ่มน้ำลำปะทาว ช่วยยกระดับสู่กระบวนการจัดการความรู้ของชาวบ้าน
- เป็นบ่อเกิดของการทำงาน “อาสา” ที่ยึดหลักการสร้างประโยชน์ต่อตัวเองและคนอื่น โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและคนอื่น การเดินธรรมยาตราทำให้เกิดสิ่งดีๆ ที่สัมพันธ์กัน ในแต่ละปี

จะมีคนเสนอตัวว่าจะทำอะไรได้บ้างเพื่องานธรรมยาตรา ทั้งในนามส่วนตัวและในนามองค์กรโดยผู้อาสาพิจารณาความเหมาะสมจากศักยภาพของตัวเองว่าจะสามารถช่วยเหลือหรือทำประโยชน์ในสิ่งใดได้บ้าง เช่น อาสามาเล่นดนตรีคลาสสิกมาเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องผักปลอดสาร เป็นต้น

- ที่ผ่านมา พบว่ามีผู้มาช่วยงานลดลง ขณะที่คนมาร่วมงานมีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายที่ดี เพราะต้องการ “คนมาร่วมงาน” มากกว่า “คนมาช่วยงาน”

เมื่อถามถึงต้นเหตุที่ทำให้เกิดผลข้างต้น มีประเด็นสำคัญสองประการ **ประการที่หนึ่ง** คือ การมีครูบาอาจารย์ที่ได้รับการยอมรับ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและสร้างความศรัทธาทำหน้าที่นำกระบวนการทุกวัน โดยเฉพาะการอบรมด้านจิตใจ การพูดนำด้วยธรรมะและให้สติตลอดการเดินทางธรรมยาตรา **ประการที่สอง** การได้รับประโยชน์ของกลุ่มคนที่มาเข้าร่วม เกิดขึ้นจากการมองเห็นประโยชน์ของการได้มาเข้าร่วม เช่น กลุ่มนักเรียนโรงเรียนรุ่งอรุณ ที่ใช้กิจกรรมธรรมยาตราเป็นห้องเรียนนอกสถานที่สำหรับนักเรียนทุกปี

ค. คนทำงาน

ฟันเฟืองที่ขาดไม่ได้ในงานธรรมาตรา

ตัวแปรสำคัญที่ทำให้งานธรรมาตราลุ่มน้ำลำปะทาวก้าวหน้ามาได้จนเกือบจะครบทศวรรษ คือ คณะทำงาน ซึ่งถือเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญดังที่พระอาจารย์ไพศาลได้กล่าวไว้ว่า หากขาดฟันเฟืองนี้ไป งานธรรมาตราลุ่มน้ำลำปะทาวก็คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ การได้พบทวนตัวตนของคณะทำงานจึงมีหลายประเด็นให้ต้องขบคิดเพราะหมายถึงทุกอย่างก้าวของการทำงานตั้งแต่วันที่งานธรรมาตรายังไม่เริ่มต้น จนกระทั่งทุกอย่างสิ้นสุดลง

การกำหนดหัวข้อหลัก (theme) ประจำปี

ในช่วงแรกเริ่มของการจัดงานธรรมยาตรา มีการใช้หัวข้อหลักเดียวกัน คือ “แม่น้ำลุ่มปวย ปาไมร้องไห้ แผ่นดินเป็นอัมพาต อากาศเป็นพิษ เราขอเป็นตัวแทนของต้นไม้ สายน้ำ สัตว์ป่าและธรรมชาติ” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงเริ่มมีการกำหนด theme ย่อยประจำ โดยพยายามกำหนดให้สอดคล้องกับหัวข้อหลัก และสามารถตอบโจทย์เป้าหมายใหญ่ได้เช่นเดิม

จุดเด่นของการมี theme ย่อย

- เห็นเป้าหมายและสามารถกำหนดทิศทางการทำงานได้ชัดเจน
- คนทำงานสามารถสื่อสารเรื่องราวและงานในเป้าหมายเดียวกัน ได้ชัดเจน ไม่หลงทาง
- ช่วยให้การออกแบบกิจกรรมทำได้ตรงเป้า ชัดเจน ไม่บิดเบือน
- ง่ายต่อการเชิญชวนคนให้มาเข้าร่วม
- คนฟังคั่นหู พุดได้ติดปาก

ข้อเสนอแนะ

- ควรกำหนด theme ให้ชัดๆ เป็นประจำทุกปีต่อไป
- การนำเสนอภาพงานธรรมยาตราไม่ควรนำเสนอภาพที่ดูเป็นการเรียกร้อง แต่ต้องเป็นไปเพื่อสร้างจิตสำนึก เช่น การใช้ข้อความในป้ายผ้าควรสะท้อนจิตวิญญาณและการรณรงค์ เรื่องสิ่งแวดล้อม อย่างข้อความในอดีตที่เคยใช้คำว่า “เราเป็นพี่น้อง มาเยี่ยมยามถามไถ่” “บุญมหากุศล”

การวางแผนงาน

ทุกๆ ปี เมื่อวันงานสุดท้ายสิ้นสุดลง คณะทำงานธรรมาตรา ลุ่มน้ำลำปะทาวจะประชุมนัดหมายการจัดงานธรรมาตราในปีถัดไปโดยทันที และกำหนดนัดแรกของการประชุมอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายนของปีถัดไป มีวาระการประชุมเพื่อกำหนด theme ประจำปี กำหนดเส้นทางเดิน จากนั้น จะมีการประชุมของคณะทำงานเป็นระยะขึ้นกับงานหรือสถานการณ์ ช่วงก่อนวันเดินธรรมาตราไม่น้อยกว่า ๖๐ วัน จะเป็นการประชุมใหญ่ ซึ่งเปิดรับผู้เข้าร่วมประชุมทั้งที่เป็นคณะทำงาน ชาวบ้าน และหน่วยงานภายนอก เพื่อแจ้งและหารือรายละเอียดการจัดงาน รวมถึงการขอความร่วมมือ ขอความอนุเคราะห์จากบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ

จุดเด่น

- การประชุมงานอย่างต่อเนื่อง และทำโดยทันที รวมทั้งการประชุมย่อยทุกเดือนเพื่อติดตามการทำงาน โดยมีพระอาจารย์ไพศาล ประธานคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่เป็นประธานการประชุมทุกครั้ง
- ใช้วิธีการกระจายกำลังกันทำงานตามศักยภาพของคณะทำงาน ทั้งการประสานงานแนวตั้ง แนวนอน ระดับบน ระดับล่าง
- การทำงานกับชุมชนชาวบ้าน คณะทำงานใช้วิธีเข้าหาด้วยตัวเอง ถึงที่หมู่บ้าน เพื่อทำการประชุม ชี้แจง อธิบายกับชาวบ้านโดยตรง
- แต่ละเครือข่ายมีศักยภาพในการให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือตามความประสงค์ของเครือข่ายเอง แต่ละปีมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้การประสานงานเป็นไปโดยง่าย

เหตุที่ทำให้เกิดผลข้างต้น

- เพราะแรงศรัทธาและมั่นใจในครูบาอาจารย์ ได้เรียนรู้ บ่มเพาะ เข้าใจอย่างลึกซึ้ง จนเกิดพลังในการทำงาน
- ใช้วิธีการทำงานแบบ “ขบวนการ” “เพื่อนต่อเพื่อน” ชวนกันมาทำ ในสิ่งดีๆ ร่วมกัน
- ใช้วิธีการทำงานเข้าถึงอย่างกัลยาณมิตร ให้ความสำคัญกับการคุยอย่างเป็นกันเอง
- ทำทันที ไม่รอช้า ถ้าพร้อมแล้วทำเลย ถ้าไม่รีบทำก็มักมีงานอื่นเข้ามาแทรก จนไม่มีเวลาทำ
- ผู้ประสานงานมีความสม่ำเสมอ ติดตามงานอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง
- แต่ละกลุ่มองค์กรที่มาร่วมงานต่างยังทำภารกิจประจำเหมือนเดิม งานธรรมชาติเป็นตัวเชื่อมประสานและต่อยอดให้เกิดการทำงานที่ลุ่มลึกขึ้น
- คณะทำงานทั้งหมดส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชัยภูมิ จึงสะดวกในการติดต่อประสานงานและเดินทางถึงกันได้ง่ายเมื่อมีประชุม

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- การบริหารจัดการระหว่างงานประจำของคณะทำงานซึ่งมีงานประจำอยู่แล้ว กับงานธรรมชาติให้สามารถทำไปด้วยกันได้อย่างสมดุล
- การมอบหมายงานให้เครือข่ายทำต้องเป็นไปตามศักยภาพของเครือข่าย และหมั่นติดตามถามไถ่ หากเกิดปัญหาจะได้สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ทัน่วงที

- การติดตามงานต้องทำให้ถึงตัวบุคคล โดยเฉพาะกับหน่วยงานราชการ ไม่ควรพิจารณาจากเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

- ไม่หวังพึ่งคนกลุ่มใหญ่ ควรเชื่อมการทำงานกับคนที่ไว้วางใจได้ก่อน
- ลดขนาดงานให้พอเหมาะกับศักยภาพคนทำงาน เช่น กลุ่มคนในเมือง หรือกลุ่มที่ยังไม่มีประสบการณ์มากควรเริ่มต้นจากขนาดเล็กๆ ก่อนให้ทำงานชิ้นใหญ่

การบริหารจัดการคนและการกำหนดบทบาทหน้าที่

สิ่งที่เป็นจุดเด่นของการทำงานธรรมาทราลำปะทาวอีกประการหนึ่ง คือ การผสมผสานของคณะทำงานซึ่งมีทั้งพระสงฆ์ ชี และฆราวาส โดยแต่ละฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม โดยรับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ตามศักยภาพ และความสามารถ แต่การบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับงานดูจะเป็นความท้าทายอยู่เสมอ ถึงแม้ระหว่างการเดินทางธรรมาตรา จะมีการมอบหมายให้มี “ตัวหลัก” ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับภารกิจงานที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่เป็นหลัก และใช้วิธีการกระจายงานให้ทีมงานซึ่งได้แก่คนที่มาร่วมเดินทางธรรมาตรามีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกับตัวหลักดังกล่าว โดยจะหมุนเวียนงานไม่ซ้ำวันกัน และเน้นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วม

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- คนที่ทำหน้าที่เป็นตัวหลักบางคนอ่อนประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ทำให้ภาระงานตกอยู่ที่คนคนเดียวมากเกินไป จึงต้องพิจารณาหาตัวหลักคนใหม่แทน หรือจัดให้ทำเฉพาะกิจกรรมนั้นๆ โดยไม่ต้องเวียนไปกลุ่มอื่น หรืออาจต้องคิดกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย
- ใช้หลักช่วยกันคนละไม้คนละมือ ใครพร้อมช่วยทำอะไรได้ ทำเลยโดยไม่ต้องร้องขอ

ข้อเสนอแนะ

- พยายามสร้างความร่วมมืออย่างต่อเนื่องไม่เฉพาะเพียงหมู่บ้านหรือกลุ่มคนที่มาเดินธรรมาตราเท่านั้น เช่น การทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันตลอดปีแม้จะไม่มีการเดินธรรมาตรา ผ่านทางชมรมเด็กรักนกบั้ง งานวิจัย สกว. ท้องถิ่นบ้าง หรือล่าสุดคือการจัดตั้งสถานีวิทย์ชุมชนลุ่มน้ำลำปะทาวก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งให้คนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- ยืดหลักการทำงานไม่ให้ทิ้งช่วง หรือเชื่อมงานกันให้ตลอด เช่น ชาวบ้านที่เคยมาร่วมเดินไม่ได้มาเดินต่อ ส่วนหนึ่งเนื่องจากมีอายุมากขึ้น มีภาระต้องเลี้ยงดูบุตรหลานที่บ้านจึงไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้ ต้องหากิจกรรมอื่นๆ ทำร่วมอย่างต่อเนื่อง

การติดต่อประสานงาน/การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากการติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการโดยคณะทำงานแล้ว สิ่งที่จะช่วยให้การประสานงานมีความราบรื่นมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคล หรือการบอกต่อจากเพื่อนต่อเพื่อน หรือระหว่างองค์กรที่มีความคุ้นเคยกันเป็นทุนเดิม

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- เปิดโอกาสให้เครือข่ายที่มาเข้าร่วมได้คิดกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์เอง เช่น หน่วยงานสาธารณสุขกับการรณรงค์โรคมาลาเรีย แทนการรณรงค์เรื่องสารเคมีในเลือดเหมือนเช่นทุกปีที่ผ่านมา
- ประสานการทำงานให้กว้างขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างให้กับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเชิญมาทำหน้าที่วิทยากร
- ประสานการทำงานอย่างใกล้ชิด

ข้อเสนอแนะ

- เชิญชวนชาวบ้านให้มาเข้าร่วมในช่วงการทำบุญ ถวายเพล แม้จะมาร่วมขบวนใหญ่ไม่ได้
- สร้างสรรค์กิจกรรมกับคนในชุมชนไม่ว่าจะเข้าร่วมได้ตลอดหรือไม่ ไม่ว่าจะโดยผ่านกลุ่มกิจกรรมในพื้นที่ เช่น เด็กรักนก การทำปุ๋ยหมัก วิทยุชุมชน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานเชิญคนใหม่ๆ ให้มาเข้าร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มเยาวชน
- ยกระดับการทำงานให้เป็นงานจิตอาสา โดยการนำองค์กรของตนเองมาร่วมทำประโยชน์ ร่วมเดินเพื่อพัฒนาสภาวะภายใน

การติดตามประเมินผล

การสรุปบทเรียนที่ผ่านมาในแต่ละปี จะเป็นการสรุปบทเรียนรายกิจกรรมในลักษณะการทบทวนการทำงานรายวัน และค้นหาสิ่งที่ต้องปรับปรุงในวันรุ่งขึ้น จากนั้น คณะทำงานโครงการฯ จึงประชุมสรุปต่อ รวมถึงการประชุมใหญ่เมื่องานธรรมาศรียุคสุดท้ายมาถึง เพื่อสรุปและนัดหมายงานธรรมาศรียุคหน้า

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- ยกระดับการประชุมสรุปงานรายกิจกรรมให้เป็นการสรุปบทเรียนและสังสรรค์ความรู้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งระหว่างการเดินธรรมาศรียุคและเมื่องานสิ้นสุดแล้ว
- กิจกรรมจับบันทึกโดยกลุ่มคนที่มาเดินซึ่งให้บันทึกเรื่องดีๆ จากแต่ละคน ควรเน้นให้บันทึกสิ่งที่สร้างความเปลี่ยนแปลงกับตัวผู้มาเข้าร่วมงานมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง หรือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในชีวิตเมื่อมาเดินธรรมาศรียุค

ข้อเสนอแนะ

- ควรจัดให้มีการสรุปบทเรียนภาพรวมการทำงานทั้งหมดหลังจบงาน โดยกำหนดวันประชุมไม่เกิน ๑ สัปดาห์หลังจากวันงานแล้วเสร็จ

หลากหลายกิจกรรมระหว่างธรรมยาตรา เรื่องนำ (เรียน) รู้คู่การเดินทาง

นอกจากหัวใจหลักจะอยู่ที่คณะทำงานธรรมยาตรา
ลุ่มน้ำลำปะทาวแล้ว กิจกรรมระหว่างกระบวนการธรรมยาตรายังเป็น
ตัวชูโรงสำคัญที่ไม่เพียงเรียกน้ำย่อยหรือเป็นสีสันระหว่างการเดินทาง
ธรรมยาตรา หากทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยน
องค์ความรู้ระหว่างคนในและคนนอกให้สามารถเข้าถึง เข้าใจ
และสามารถพัฒนางานร่วมกันต่อไปได้ กิจกรรมหลักที่รับรู้กันดี
นอกจากการเดินทางหรือจาริกแล้ว ยังประกอบด้วย การฟังธรรม
สวดมนต์ ทำบุญตักบาตร กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมบำเพ็ญ
ประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมถอด
บทเรียนได้แสดงความคิดเห็นและสะท้อนบทเรียนที่ได้รับนั้น
ด้วยตัวเอง

กิจกรรมการเดิน

เป็นกิจกรรมที่ทำหายตัวเองว่า “เดินไปทำไม” การเดินเป็นการปฏิบัติให้เห็น สัมผัสได้ด้วยตนเองทั้งภายนอกและภายใน ถือเป็นหัวใจของงานธรรมชาติบำบัด ทำให้รู้ว่า “การเดินได้” กับ “เดินเป็น” มีความแตกต่างกันอย่างไร

ในส่วนของผู้ป่วยบ้านอย่างน้อยก็ได้รู้ว่าคณะธรรมชาติบำบัดเดินเพื่ออะไร เพื่อธรรมชาติ เพื่อรักษาป่า ต้นไม้ ถึงแม้ว่าผู้ป่วยจะไม่ได้ร่วมเดินแต่ชาวบ้านก็เข้าใจ ไม่ระแวง ไม่มีคำถามเหมือนปีแรกๆ ที่มักจะมีคำถามเสมอว่าเดินอะไร เดินทำไม เดินเพื่ออะไร

ประการสำคัญ คือ ความไว้วางใจ และศรัทธาต่อพระผู้นำทางจิตวิญญาณ รวมทั้งความเชื่อมั่นในความตั้งใจของคณะทำงานธรรมชาติบำบัด ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนยังหมายถึง วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเคารพซึ่งกันและกัน อยู่กันด้วยความรักความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จนเกิดเป็นความประทับใจและผูกพันอยากกลับมาเดินทุกๆ ปี โดยคณะที่มาเดินธรรมชาติบำบัดจะขยายวงบอกต่อจากเพื่อนสู่เพื่อน ไปสู่ผู้คนหลากหลายอาชีพนับตั้งแต่ข้าราชการ ครู โปรแกรมเมอร์หลายๆ คนเมื่อรู้กำหนดการก็เริ่มเตรียมตัวและวางแผนที่จะมาเข้าร่วมเดิน งานธรรมชาติบำบัดจึงเป็นเสมือนพื้นที่สำหรับกัลยาณมิตรที่มีแนวคิดคล้ายๆ กัน

กิจกรรมฟังธรรม/สวดมนต์

การเทศน์ในแต่ละวัน แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ส่วน คือ หัวใจของการเดิน และส่วนที่เป็นปรากฏการณ์ในแต่ละวัน ผู้เข้าร่วมหลายคนสะท้อนว่าการฟังธรรมช่วยเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ และแก้ปัญหาระหว่างการเดินธรรมยาตรา ถือเป็นอีกกิจกรรมที่ช่วยเสริมการเดินธรรมยาตรา ทำให้เห็นภาพรวมทั้งกว้างและลึก ทั้งยังเป็นการชี้เป้าหมาย วิธีการ และวิธีแก้ปัญหาของขบวนและกิจกรรมโดยรวม

การฟังธรรมในแต่ละเช้าก่อนออกเดินทาง ยังเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเดินทางต่อของทุกๆ คน ส่วนการได้ฟังธรรมขณะเดินช่วยทำให้เก็บรายละเอียดและเข้าใจความรู้สึกขณะเดินได้มากขึ้น เช่น ความรู้สึกร้อน เมื่อยล้า โดยมีผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้เชื่อมโยงและอธิบายโดยนำเรื่องราวที่ได้เดินผ่านมาเป็นธรรมะให้ได้เข้าใจง่ายขึ้น ให้เห็นว่าความร้อน ความเมื่อยล้า และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับร่างกายขณะเดิน เราจัดการกับจิตใจของเราได้อย่างไร ได้เรียนรู้ว่าขณะที่เดินให้รู้จักธรรมชาติ ให้รู้จักกับความเหน็ดเหนื่อย ให้รู้จักกับความอดทน ซึ่งช่วยขัดเกลาตนเองและสามารถนำไปใช้ในชีวิตร และการปฏิบัติธรรมต่อไปได้

กิจกรรมทำบุญตักบาตร

การทำบุญตักบาตรถือเป็นวิถีชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนในชนบท คนในเมืองหรือคนที่มาจากที่อื่นเมื่อได้พบเห็นจึงประทับใจในน้ำจิตน้ำใจ และการทำบุญของชาวบ้านถือเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะชาวบ้านมีความยินดีที่ได้เข้าร่วม มาฟังเทศน์ฟังธรรมไปพร้อมๆ กัน เป็นการร่วมกันทำบุญใหญ่ และรู้สึกยินดีที่มีคณะธรรมยาตรา มาพักแรมที่หมู่บ้านของตน ชาวบ้านบางคนอยากให้คณะธรรมยาตรามาหยุดพักที่หมู่บ้านทุกปี เพื่อจะได้ทำบุญกับพระสงฆ์คราวละหลายๆ รูป

ระหว่างการตักบาตร ยังทำให้ผู้เข้าร่วมธรรมยาตราได้รู้จักสภาพหมู่บ้านนั้นๆ ว่ามีความอุดมสมบูรณ์หรือแร้นแค้นเพียงใด โดยพิจารณาจากอาหารที่ชาวบ้านนำมาถวาย เด็กๆ ในขบวนธรรมยาตราได้เรียนรู้ที่จะต้องกินง่าย อยู่ง่าย กระทั่งสามารถที่จะกินอะไรก็ได้ ไม่เฉพาะอาหารที่ตนเองเคยกินมา บางคนมาจากในเมืองได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นว่า “หน่อไม้” สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแกง ซุป หมก ผัด ต้มจืดน้ำพริก และอื่นๆ อีกมากมาย และด้วยจำนวนอาหารที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งชนิดและปริมาณ จึงเป็นมาตรการหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ ต้องกินเพราะความหิว ความเหนื่อยและเครียด ที่สำคัญ ทำให้เด็กๆ ได้ฝึกฝนที่จะอยู่กับสภาพและสถานการณ์ที่ไม่เคยพบเจอมาก่อน

มองมุมกลับ ชาวบ้านได้เห็นความมีน้ำใจ ความอ่อนน้อมของเด็กๆ จากกรุงเทพฯ ที่แสดงออกต่อผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุที่มาร่วมทำบุญ เช่น เดินเข้าไปรับและช่วยถือสัมภาระ ถวายสารทุกข์สุกดิบอย่างเป็นกันเอง เป็นภาพที่หาดูไม่ง่ายนักในสภาพสังคมในปัจจุบัน

กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

การทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคี ทำให้ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ได้รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น มีการฝึกฝนตนเอง โดยเฉพาะกับเด็กนักเรียน นักศึกษา ที่มาจากคนละแห่ง คนละโรงเรียน แต่ยังไม่เคยรู้จักกันมาก่อนจะช่วยให้เด็กและเยาวชนรู้จักกันและเข้าใจหน้าที่ของตนเองได้เร็วขึ้น หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ที่มาเดินธรรมยาตรา ก็มาจากต่างสังคมต่างสภาพแวดล้อม จึงช่วยในเรื่องการปรับตัว ทำให้เกิดการเปิดใจเพื่อจะรับกับสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นขณะอยู่กับคนหมู่มาก ทำให้เรียนรู้จักคนอื่นในมิติอื่นๆ มากขึ้น เป็นการสลายวัย สลายอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน คนแก่ พระ เมื่อมาอยู่ร่วมกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นพระ เป็นโยมทุกคนก็สามารถทำงานตามที่ได้รับมอบหมายได้

มองถึงเรื่องภายในจิตใจ การทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เป็นการเรียนรู้ภายในตัวเอง ทำให้มองถึงความรู้สึกที่เราจะบอกกับตนเองและได้เรียนรู้คนอื่น เป็นเสมือนตัวช่วยที่ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปได้โดยง่าย โดยเฉพาะหากมีพระอยู่ร่วมในทุกกลุ่มจะสามารถทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีกำลังและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

กิจกรรมต้นกล้าเกษตร

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากชาวบ้านเอาพันธุ์ไม้ที่ได้รับแจกไปปลูก ขณะนี้ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว เช่น ต้นขี้เหล็ก ผักหวานบ้าน แต่โดยรวมก็ยังไม่เห็นผลลัพธ์จากกิจกรรมมากนัก แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ต้องทำเพื่อนำเสนอให้ชาวบ้านได้มีทางเลือกมากขึ้น การรณรงค์ผ่านกิจกรรมปลูกต้นกล้ายังทำให้คนที่จะสนับสนุนกล้าไม่รู้ว่ากล้าไม้พันธุ์ใดที่ควรเตรียมให้กับชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการวางแผนและเตรียมพร้อมกล้าไม้สำหรับปีต่อไปได้

อย่างไรก็ดี เป็นที่สังเกตว่า กิจกรรมที่เลือกและให้ความสำคัญอันดับต้นๆ ได้แก่ การฟังธรรมสวดมนต์ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และงานอาสาสมัคร ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อตอบสนองคนที่มาร่วมเดินมากกว่ากิจกรรมที่ทำกับชาวบ้าน ซึ่งหากว่ากลุ่มที่เดินธรรมยาตรา มีชาวบ้านเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น กิจกรรมอาจเปลี่ยนเป็นกิจกรรมต้นกล้าเกษตรมากขึ้นก็เป็นไปได้

การออกแบบ/ปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม

ช่วงปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๓ ของโครงการมีการตั้งคำถามกันว่า “จะทำอะไร ทำอย่างไรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเดินธรรมยาตรา” ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านแม้จะรู้แต่ก็คิดถึงการประกอบอาชีพหรือการทำมาหากินมากกว่า เช่น เลี้ยงข้าว ตัดอ้อยขูดมันมากกว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมจึงใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมาประเมินเพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสม

กิจกรรมที่ออกแบบส่วนใหญ่เลือกกิจกรรมเพื่อตอบสนองผู้มาร่วมเดิน ซึ่งไม่ใช่ชาวบ้านละแวกนั้น ส่วนชาวบ้านก็จะได้เจอและทำกิจกรรมเพียงวันเดียว หรือบางหมู่บ้านก็มีเวลาที่จะอยู่และทำกิจกรรมด้วยกันเพียงไม่กี่ชั่วโมงก็ต้องจากกันไป แต่ละปีจึงมีการเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ยังไม่มาก ยกตัวอย่างในปีที่ ๑๐ เป็นการทวนกระแสน ทวนกิเลส ขบวนและผู้คนที่เข้ามาร่วมมีขนาดใหญ่

และหลากหลายขึ้น จึงมีเสียงเรียกร้องเชื่อมร้อยกันมาทำกิจกรรมต่างๆ อย่างหลากหลายเข้าด้วยกัน ซึ่งการดูแลรักษาลำปะทาว ไม่ใช่เฉพาะคนที่อยู่ต้นน้ำ แต่หมายถึงคนที่อยู่ปลายน้ำด้วย

กิจกรรมที่พัฒนามาเรื่อยๆ คือ การใช้สื่อวีดิทัศน์ การฉายหนังสั้นเป็นภาพเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเดินธรรมยาตรา ในแต่ละวันซึ่งทำให้คนเข้าร่วมรู้สึกได้ความรู้และพักผ่อนไปพร้อมกัน

ข้อค้นพบสำคัญของการทำกิจกรรมระหว่างการเดินธรรมยาตรา คือ ชาวบ้านมีข้อจำกัดเรื่องเวลา และสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่สุขภาพเริ่มถดถอย ประกอบกับช่วงเวลาการเดินธรรมยาตราตรงกับฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ทำให้มีชาวบ้านเข้าร่วมน้อย แม้จะเป็นกิจกรรมภาคกลางคืนเพราะกว่าชาวบ้านจะกลับจากไร่ นา ก็เป็นเวลาพลบค่ำแล้ว ส่วนช่วงเวลาตอนเช้า แม้จะสามารถทำอะไรได้บ้าง แต่ก็ยังมีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่มีน้อย จึงไม่เหมาะสม

ผลพลอยได้ที่น่าภาคภูมิใจ

นับตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๔๙ เป็นต้นมา ภาพความร่วมมือกันของชาวบ้านมีเพิ่มมากขึ้น งานธรรมชาติยาลุ่มน้ำลำปะทาวยังก่อเกิดสิ่งใหม่ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการทำงานความรู้โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และที่เห็นได้ชัดเจนคือ สถานีวิทยุชุมชนคนต้นน้ำลำปะทาว โดยคนในชุมชนบ้านท่ามะไฟหวานที่มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าไปรับผิดชอบจัดรายการและดูแลสถานีร่วมกัน

ผู้เข้าร่วมสรุปบทเรียนท่านหนึ่งสะท้อนความคิดเห็นน่าสนใจหลังจากได้เข้าร่วมงานธรรมชาติยาลุ่มน้ำลำปะทาวว่า การที่จะมองเห็นสิ่งดีๆ ได้นั้น บางครั้งเราต้องทำเป็นมองไม่เห็นสิ่งที่ไม่ดีของคนอื่นด้วย ได้ฝึกตนเองที่จะมองหาและมองให้เห็นสิ่งดีที่อยู่ในตัวของแต่ละคน ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นคนเรียกร้องว่าต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ แต่เมื่อได้มาทำงานมาสัมผัสกับคณะธรรมชาติยาลุ่มน้ำลำปะทาวได้รู้จักการอะลุ่มอล่วยขึ้น วางจิตวางใจได้ โดยเฉพาะเมื่อเจอสถานการณ์ที่บีบบังคับให้ต้องเกิดการแบ่งปันกัน ลำบากด้วยกัน เช่น การมีห้องน้ำเพียงห้องเดียว หรือมีที่หลับที่นอนผ้าห่มที่จำกัด เมื่อผ่านสถานการณ์เช่นนั้นมาแล้วจึงไม่คิดที่จะกลัวความลำบากอีกต่อไป

๓

เสียงจากคนใน บันทึกจากคนนอก

เสียงจากคนใน

มาใหม่ๆ ก็กินอยู่ (น้ำล่ำปะทาว) สมัยก่อนยังไม่มีอะไรมาก แต่ทุกวันนี้ส่วนมากเขาฉีดยาฆ่าหญ้าเราเลยไม่กล้ากิน แต่ถ้า น้ำไม่มาน้ำหมดก็ยังใช้น้ำล่ำปะทาว ใช้อาบ ใช้ล้างถ้วยล้างชาม แต่ไม่กิน สมัยก่อนลึกกว่านี้แต่หลายปีมานี้มันตื่นขึ้น

แม่บัวผัน ผลมาก

บ้านตาตวันทอง หมู่ ๖ ต. ชาติทอง อ. ภูเขียว จ. ชัยภูมิ

ใช้ประโยชน์จากลำปะทาวโดยใช้ระหัดวิดน้ำทำนา ถ้าไม่มี
ลำปะทาวก็เดือดร้อน แต่ก่อนไม่มีระหัดวิดน้ำต้องใช้เครื่องสูบ
แต่ลงทุนเยอะ แต่เดี๋ยวนี้มีระหัดวิดน้ำ น้ำแล้งก็ใช้ได้ตลอด ถ้า
ทำได้จะดีมาก จะลดต้นทุนในการทำนา ลงทุนครั้งแรกเยอะหน่อย
แต่ก็คุ้มค่าเพราะระยะยาวใช้ได้ตลอด ตัวไหนชำรุดก็ซ่อมแซมได้
เพราะอุปกรณ์เป็นไม้ไผ่ไม้เนื้อแข็ง

จันดี อาจุยท

บ้านนาไโก่เซา หมู่ ๖ ต. นาเลี้ยว อ. เมือง จ. ชัยภูมิ

ไปร่วมตั้งตั้งแต่ปี ๔๗ ครั้งแรกในฐานะเป็นแม่ครัว ยามว่าง
ก็เข้าร่วมทำวัตรเช้า ทำอาหาร ได้เดินด้วย แม่ที่บ้านก็ไปร่วมทุกปี
แต่ก็ไม่รู้ว่าเขาเดินเพื่ออะไร แต่พอตัวเองไปร่วมถึงได้รู้ว่าเดินทำไม
และมีสำนึกขึ้นว่าเราใช้ทรัพยากรในชุมชน อย่างน้ำลำปะทาว
เห็นตั้งแต่แรกก็ไม่เคยสนใจว่าจะทำอะไร จนกระทั่งได้เข้าไปร่วม
กิจกรรม คิดแล้วรู้สึกเสียใจย้อนหลังที่ไม่ได้เข้าไปร่วมแต่แรก
ก็พยายามทำตัวให้เป็นตัวอย่างในชุมชน เช่น ไม่ทิ้งขยะ ปลูกฝัง
คนในครอบครัวเรื่องรักสิ่งแวดล้อม

สมคิด แลไทสง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดภูเขาทอง

ต. ท่ามะไฟหวาน อ. แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ

เขาพาไปปลูกต้นไม้ที่ต้นน้ำปะทาว ทำให้ดินชุ่ม ฝนตกดี ส่วนตัวก็บอกต่อเพื่อนฝูงให้ช่วยรักษาลำปะทาว ช่วยปลูกต้นไม้ ถ้ามีพันธุ์ไม้อะไรก็เอามาช่วยปลูก ถ้าไม่มีการปลูกต้นไม้ น้ำก็จะขึ้น ฝนก็ไม่ตกดีเหมือนเดิม น้ำก็จะมาเร็วถ้าไม่มีต้นไม้ต้านไว้

ชัยวัฒน์ วงษ์ชู

บ้านนาไก่เสา หมู่ ๖ ต. นาเลี้ยว อ. เมือง จ. ชัยภูมิ

กิจกรรมมีหลายอย่าง อย่างทำปุ๋ยก็พยายามนำมาปรับใช้กับตัวเอง เอามาใช้เอง ลดรายจ่ายในครัวเรือน กิจกรรมอย่างอื่นจะเน้นพออยู่พอกิน จะใช้ชีวิตอย่างไรให้อยู่ในสังคมแบบนี้ได้ ปกติไปทำงานในกรุงเทพฯ รู้มาตลอด แต่พอมาอยู่บ้าน เปลี่ยนชีวิตเราใหม่ ไม่ต้องดิ้นรน เขามีอะไรก็ไม่ต้องไปดั้นกับเขามาก หลวงพ่อบอกก็พยายามยึดมั่น พยายามปรับใช้กับชีวิตตัวเอง ปลูกกินเอง ทำนาปลอดสารพิษ ปกตินาจะใช้ปุ๋ยทุกปี ค่าปุ๋ยปีละหมื่น แต่พอไปร่วมได้ความรู้เรื่องปุ๋ย น้ำหมัก ลองเอามาใช้กับนาตัวเองแล้วก็ดีค่ะ

บุญหลาย พงษ์ขวาน้อย

บ้านท่ามะไฟหวาน

หมู่ ๑ ต. ท่ามะไฟหวาน อ. แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ

การร่วมธรรมยาตราส่วนใหญ่ที่ผ่านมาเป็นการมาร่วมงานของคนนอกพื้นที่ หรือเป็นคนจากที่อื่นมากกว่าคนชัยภูมิ ทั้งที่เป็นหน้าที่ของเราคนชัยภูมิที่ต้องดูแลรักษา เพราะว่าตัวเองเป็นคนรับประโยชน์จากลำปะทาวโดยตรง ถ้าลองนึกดูว่า ลำปะทาวแห้งถึงขั้นต้องย้ายเมืองมันน่าจะยุ่ง แล้วทุกวันนี้ผลจากการใช้ประโยชน์ทางตรงจากกลุ่มน้ำลำปะทาวได้ส่งผลให้น้ำท่วมเมืองทุกปี เพราะว่าสภาพป่ามันหมดไป รัฐมุ่งสร้างเขื่อนสร้างฝายให้มากขึ้น แต่รัฐไม่เคยมุ่งปลูกป่าให้ได้ผล การจัดการป่า ถ้าขึ้นไปดูหลวงพ่อกับพระอาจารย์ไพศาลทำจะได้ผลมากกว่าที่หน่วยงานรัฐทำซึ่งมันน่าคิดอยู่เหมือนกันว่า การทำด้วยศรัทธากับการทำด้วยเงินมันแตกต่างกัน ผลที่ได้รับมันก็แตกต่างกันด้วย

ธนาธิปไตย พันธุ์ประสิทธิ์

ชมรมธารน้ำใสชัยภูมิ อ. เมือง จ. ชัยภูมิ

ถ้าเราจะปลูกป่า มันควรจะปลูกป่าในดวงจิต แล้วปลูกชีวิตในดวงใจ ถ้าคนเราไม่เริ่มปลูกป่าในดวงใจ ไม่มีความรักและหวงแหนในธรรมชาติ ยากที่เราจะมาปลูกต้นไม้ เพราะปลูกไปก็ขาดการดูแล แต่เท่าที่เราเห็นที่หลวงพ่อดำเขียนท่านทำท่านได้ทำเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะที่วัดป่าสุคะโต ที่วัดป่าภูหลง เราจะเห็นว่าที่เราเคยนำนักเรียนไปปลูกป่า ป่าไม้มันรอดถึง ๘๐

เปอร์เซ็นต์ เพราะหลังจากการปลูกเสร็จ เรามีการติดตาม ดูแล
เฝ้าระวัง มันเป็นการสร้างปรกการทางธรรมชาติ มีการสร้างเขื่อน
ธรรมชาติที่ช่วยในการดูดซับน้ำทั้งหลาย เมื่อฤดูฝนมา น้ำไม่
ไหลบ่ามาท่วมตัวเมือง เป็นกิจกรรมที่ได้ประโยชน์ แล้วก็ชี้ให้
เห็นถึงมลพิษที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการตรวจเลือด เราจะพบว่า
เกือบ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ มีสารพิษตกค้างในเส้นเลือด แต่ยังไม่
ส่งผลออกมาภายนอกเท่านั้นเอง นี่เป็นอันตรายที่เราได้รับจาก
การใช้น้ำตรงนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการใช้สารพิษใน
การเพาะปลูก ใช้ยาฆ่าหญ้า ทั้งหมดล้วนแล้วแต่ไหลลงสู่แม่น้ำ
ทั้งสิ้น อีกจุดหนึ่งที่เราเห็น ในการที่เด็กนักเรียนเข้าร่วม เขาได้เกิด
จิตสำนึกที่ดี กลับลงมาแล้วเขาอยากจะทำกิจกรรมที่มีประโยชน์กับ
โรงเรียน กับชุมชน แล้วก็หมู่บ้าน นั่นคือสิ่งที่เห็น คือจุดที่เปลี่ยน
แต่อีกสิ่งที่เห็นคือการทำกิจกรรมมา ๕ ครั้งแล้ว ชุมชนโดยรอบ
ในบางหน่วยงานยังไม่เห็นความสำคัญเท่าไร แต่เห็นจากส่วนอื่น
มากกว่า ตรงนี้อยากจะเชิญชวนชาวชัยภูมิซึ่งเราเป็นเจ้าของพื้นที่
แล้วเป็นผู้ที่ได้รับผลทั้งบวกและลบในจุดนี้มาร่วมด้วยช่วยกัน
ถึงแม้จะไม่ได้เป็นตัวแทนก็ขอให้สนับสนุนในทุกรูปแบบที่สามารถ
จะให้การสนับสนุนได้

ผดุงศักดิ์ แสงเพชร

องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

บันทึกจากคนนอก

ปกติเราอยู่กรุงเทพฯ ปัญหาเหล่านี้ดูจะเป็นเรื่องไกลตัวสำหรับเรา แต่พอได้มาสัมผัสกับมันจริงๆ ทำให้เรารู้ว่ามันเป็นปัญหาของทุกๆ คน ไม่ใช่แค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การเดินธรรมยาตราทำให้เราได้ฝึกความอดทนของตัวเอง ในการอยู่กับตัวเองก็ดี หรือการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงจัง สิ่งที่กลุ่มธรรมยาตราทำคือการเห็นปัญหาแล้วลุกขึ้นมาแก้ไขอย่างจริงจัง ไม่ใช่รับรู้ปัญหาแล้วปล่อยผ่านไป

การไปเดินธรรมยาตราทำให้วิธีการใช้น้ำของเราเปลี่ยนไป เราเห็นคุณค่าของน้ำมากขึ้น พยายามประหยัดให้มากขึ้น เพราะเรารู้ว่าน้ำสะอาดๆ ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ได้เห็นการทำงานของกลุ่มคนที่รักษธรรมชาติอย่างจริงจัง ทำให้เราอยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะลงมือทำอะไรสักอย่างเพื่อรักษาธรรมชาติของเราไว้

พิสสุตา บุญกิตติวัฒน์

โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพฯ

ได้เห็นใจตน...ได้เห็นใจคน...มิตรภาพ...การให้และการรับ...
ความอดทน...เพื่อนำพาสู่สิ่งแวดล้อมที่เรารัก ชีวิตเปลี่ยนแปลง
ไปในทางที่ดี คือมีความอดทนมากขึ้น ทั้งกายและจิตใจ อีกทั้ง
ยังได้นำความรู้จากกิจกรรมของธรรมยาตรามาใช้ในชีวิตประจำวัน
เช่น การใช้พืชยาสมุนไพร เป็นต้น

สิริรัตน์ ดอนสระ

มุมมองของผมต่อบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์เริ่มเปลี่ยนไป
จากกรอบความคิดเดิมๆ ของพระสงฆ์ในกระแสหลักที่เน้นหนัก
เรื่องการระดมบุญ สิ่งแวดล้อม ทะเล ภูเขา ที่เคยไปเยี่ยมเยือน
เพื่อความสนุกสนานและแปลกใหม่ถูกลดทอนความรู้สึกลง
ชุมชนที่คิดว่าขาดการเกื้อกูลกันอย่างประณีตดังเช่นในอดีตเริ่ม
ชัดเจนขึ้น ปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างในฐานะเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย
แทรกซึมลึกเข้าไปในจิตใจที่ละน้อย พลังของการเรียนรู้ถูกกระตุ้น
ต่อเติมทุกอย่างก้าวยามมีสติ สิ่งเหล่านี้มาจากประสบการณ์ตรง
ของการเดินธรรมยาตราร่วม ๗ ครั้ง นับตั้งแต่ครั้งแรกที่ร่วมเดินเท้า
ผ่านชุมชน ลำธาร หุบเขา ไร่ นา และน้ำตก แม้การเริ่มต้นครั้งแรก
จะเต็มไปด้วยความสงสัย แต่ขณะนั้นมันได้กลัปลายเป็นรัก...
รักธรรมชาติ รักธรรมยาตรา

ประณัติ เกร็มย์

ประทับใจการเดินทางไกลแสนไกล ไม่เคยเดินไกล
อย่างนี้มาก่อนเลย รู้สึกว่ายากลำบาก รู้สึกว่ามันเหนื่อยเหลือเกิน
แต่ก็เป็นการฝึกความอดทน

ยูธิกา แซ่อึ้ง

ประการแรกที่ได้จากธรรมยาตราและได้นำไปใช้เลยจริงๆ
คือการละอายแก่ใจ ไม่กล้าทำลายชีวิตสัตว์ จากที่ไม่เคยมีความคิด
ละเอียดอ่อน มองชีวิตตนเองเป็นใหญ่ แต่เมื่อได้มาเดินธรรมยาตรา
เล็กจำคำพูดพระอาจารย์ได้ติดหูเลยในระหว่างทางที่เดินธรรมยาตรา
อาจารย์บอกให้เราเดินอย่างมีสติระมัดระวังว่าเท้าใหญ่ๆ ของเรา
อาจไปทำร้ายชีวิตของสัตว์เล็กๆ ที่เขากำลังใช้ถนนอยู่ก็ได้

ประการที่สอง ธรรมยาตราเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชีวิต
จากเด็กที่ไม่มีจุดหมายใดๆ ในชีวิต วันๆ มีแต่เรียน เล่น
อยู่ในสังคมและความคิดที่แคบ ได้มีโอกาสเปิดหูเปิดตาออกจาก
กะลา มาเจอโลกภายนอก และคนภายนอกอีกมากมายที่มีอุดมการณ์
ในการทำดีร่วมกัน นี่คือจุดเริ่มต้นเล็กๆ ที่สำคัญที่ทำให้เล็กต้อง
ตระหนักว่าคนเหล่านั้น เขาเป็นใคร ทำไมต้องอุทิศตนมาทำงานถึง
ขนาดนี้ที่บ้านเกิดเราแท้ๆ แล้วเรามัวทำอะไรอยู่ สิ่งแรกที่เล็กคิดได้
ตอนนั้นคือ อย่างน้อยที่สุดเล็กจะต้องมาร่วมเดินธรรมยาตราทุกปี

วรรณภา พงษ์โพธิ์ชัย

แม้จะเพิ่งมีโอกาสได้ร่วมเดินธรรมยาตราในครั้งที่ ๙ เพียงครั้งเดียวก็ตาม แต่ประสบการณ์ที่ได้รับในครั้งนั้น ก็ยังคงมีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของเราเสมอมา ทั้งการเรียนรู้ว่าความทุกข์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากใคร หรือที่ใด แต่มันเกิดขึ้นจากในจิตใจ ในความคิดของตัวเราเอง รู้เท่าทันเมื่อไหร่ ก็ปลดปล่อยไปได้เมื่อนั้น ความอดทนอดกลั้น รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงโดยไม่ปรุงแต่งความรู้สึกนึกคิดก็จะทำให้เราไม่ทุกข์

ความเข้าใจเหล่านี้ แม้จะเป็นสิ่งที่เราได้สังเกต เรียนรู้จากการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมาแล้ว แต่เมื่อได้มาเดินธรรมยาตรามีกรอบบางอย่างที่ทำให้เราใช้ธรรมนำใจมากกว่าในชีวิตประจำวันที่ผ่านมา คือมีสติกับสิ่งที่กระทำมากกว่าที่เคย ก็ทำให้เราได้มองเห็นตัวเองชัดเจน รู้จักตัวเองมากขึ้น เมื่อกลับมาใช้ชีวิตตามครรลองของตนเอง เราก็สามารถที่จะรับมือกับความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจได้ มีความสุขง่ายขึ้น ใช้ชีวิตเรียบง่ายขึ้น (แต่ไม่มั่งง่าย) เมื่อเจอสิ่งที่ยากแต่เป็นสิ่งที่ต้องทำ ไม่อาจหลีกเลี่ยง ก็รู้ว่าจะก้าวผ่านมันไปได้ งานยากก็เหมือนหนทางที่ลำบากและยาวไกล ในเมื่อเราเคยทำได้ ก็ไม่ใช่สิ่งที่ต้องกังวลต่อไป ด้วยคาถาบทเดิม “หนได้ สบายมาก” เราก็สามารถผ่านไปได้ด้วยดี

นักเดินทาง

ดิฉันจะชอบการฝึกสติด้วยการเดินเท้าอยู่แล้ว การเดิน
ธรรมยาตราจึงเป็นเรื่องที่ถูกจริตอยู่เหมือนกัน แต่แตกต่างจาก
การเดินจงกรมที่เคยเดินตรงที่เป็นการใช้พลังกลุ่มบังคับให้เดินไป
เดินไป ไม่ต้องหยุด ก็คนอื่นไม่เห็นมีใครหยุดเลย ทำให้ได้เห็น
ตัวเอง รู้สึกตัวว่าเหนื่อย ว่าหิว ว่าร้อน ว่าเบื่อ แต่การที่พยายาม
ไม่คุย ตั้งใจอยู่ในสติและสมาธิ สุดท้ายจึงได้พลังจากงานจาก
การเจริญสติ แบบเดินตัวเบาเลย ทำให้ดีใจ ภูมิใจ ไม่ได้เล่า
ให้ใครฟัง แต่จะมีคนแอบสังเกต และทักว่าหน้าเราสว่างสดใส
ไม่ดำคล้ำจากแดดกล้า

การเดินธรรมยาตราได้สอนให้เกิดสติและสมาธิ นำมา
ต่อยอดในชีวิตประจำวัน ทำอะไรก็ต้องระลึกถึงการมีสติอยู่เสมอ
ทำให้เรารู้ว่าเราเผลออยู่ตลอดเวลา และสามารถระลึกถึงสติ
ได้เพียงนิดเดียวเท่านั้นในหนึ่งวัน แต่เท่านี้ก็เพียงพอที่จะทำให้
เราดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขท่ามกลางความโลภ โกรธ หลง
ที่ยังคงมีอยู่ในใจ

เทียนน้ำใจ

ภาคผนวก

งานธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๑-๘ ธันวาคม ๒๕๕๒

ทวนกระแส

การจัดงานธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว ครั้งที่ ๑๐ ถือเป็นการทวนกระแสสังคม ทวนกระแสโลกครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เส้นทางเดินจาริกในครั้งนี้จะกำหนดให้แตกต่างจาก ๙ ครั้งที่ผ่านมา คือ **เดินทวนสายน้ำ** จากตัวเมืองชัยภูมิสู่ภูหลวง วัดป่ามहांวัน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ รวมระยะเวลา ๘ วัน ๗ คืน เพื่อทบทวนและเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของสายน้ำ โดยหวังว่าการเดินธรรมยาตราจะสร้างความตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้สึกรักคิด จิตใจ และสติปัญญาของผู้คนเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

ประธานโครงการธรรมยาตราเพื่อฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ลุ่มน้ำลำปะทาว

หลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง

ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน

พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต

กิจกรรมหลักในงาน

นอกจากการเดินธรรงค์เพื่อชีวิตและธรรมชาติแห่งลุ่มน้ำ
ลำปะทาวซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลัก ยังมีกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน
แต่ละหมู่บ้านตลอดเส้นทางเดินเท้า ได้แก่

- ~ ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม ฝึกสติ
- ~ นิทรรศการข้อมูลและสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
- ~ สำรวจคุณภาพน้ำทางชีวภาพ
- ~ บริการตรวจสุขภาพและตรวจสารเคมีในเลือด
- ~ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ
- ~ ชมวิถีทัศน์เรื่องการพึ่งตนเองกับธรรมชาติ
- ~ เวทีชาวบ้าน แลกเปลี่ยนแนวทางการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

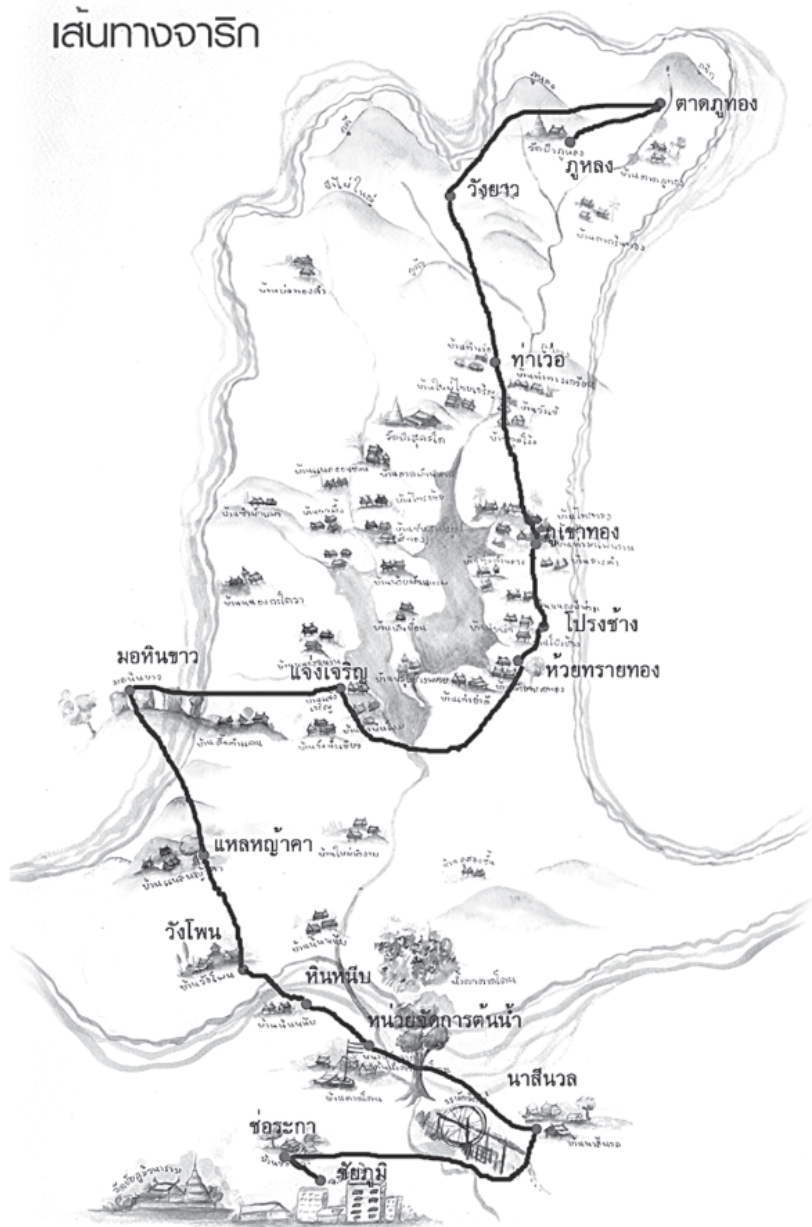
องค์กรร่วมจัด

คณะครู นักเรียน บนเทือกเขาภูแล่นคา ลุ่มน้ำลำปะทาว จังหวัดชัยภูมิ
วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีชัยภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดชัยภูมิ เขต ๑-๒ องค์การบริหารส่วนตำบล
และส่วนจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานเทศบาลเมืองชัยภูมิและเทศบาลตำบล
แก้งคร้อ โรงพยาบาลชัยภูมิและโรงพยาบาลอำเภอแก้งคร้อ สำนักงาน
สาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิและสถานีอนามัยประจำตำบล สำนักงาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยภูมิ หน่วยจัดการต้นน้ำ
ลำปะทาว ศูนย์ศึกษาสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ๑๐
จังหวัดขอนแก่น เครือข่ายลุ่มน้ำชี กลุ่มธารน้ำใสชัยภูมิ ชุมชนวิถีไท-
บ้านสวนเด็ก ชมรมเด็กรักนก กลุ่มเครือข่ายเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม
จังหวัดชัยภูมิและจังหวัดขอนแก่น โครงการฝึกปลอดภัยจากสารพิษ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ชุมชนหินผาฟ้า น้ำ โรงเรียนรุ่งอรุณ มูลนิธิ
सानแสงอรุณ มูลนิธิโลกสีเขียว มูลนิธิโกมลคีมทอง กลุ่มอนุรักษ์ป่าภูผาขาว
โครงการอนุรักษ์ลุ่มน้ำเลย วัดป่าสุคะโต วัดป่ามหัวัน สำนักงานพุทธศาสนา
จังหวัดชัยภูมิ เครือข่ายพุทธิกา เครือข่ายจิตอาสา มูลนิธิสุขภาพไทย
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา เครือข่ายพระสงฆ์กลุ่มเสขิยธรรม
กลุ่มสื่อมวลชนในจังหวัดชัยภูมิ

สถานที่ติดต่อ

ศูนย์ประสานงานโครงการธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว
วัดป่าสุคะโต หมู่ ๘ ต. ท่ามะไฟหวาน อ. แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ ๓๖๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘-๗๓๗๓-๕๑๒๔
ชมรมเด็กรักนก เลขที่ ๘ หมู่ ๑๑ ต. ท่ามะไฟหวาน อ. แก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ ๓๖๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘-๙๖๒๔-๖๙๗๑, ๐๘-๕๐๒๖-๓๖๘๒
อีเมล lampatao_org@hotmail.com, youngbirdsclub@hotmail.com
เว็บไซต์ <http://www.lampatao.org>

เส้นทางจาริก

จุดออกเดิน จุดเพล และจุดพักค้างคืน บนเส้นทางธรรมยาตรา ครั้งที่ ๑๐

วันที่	จุดออกเดิน/ ฉันเช้า	จุดเพล	ระยะทาง (กม.)	จุดพัก ค้างคืน	ระยะทาง (กม.)	กิจกรรม จุดค้างคืน
๓๐ พ.ย.	รวมพลที่ วัดป่าชัยภูมิ วราราม					ปฐมนิเทศ แนะนำตัว
๑ ธ.ค.	วัดป่าชัยภูมิ วราราม	วัดบ้าน ช่อระกา	๕	วัดบ้าน นาสีนวล	๗	ผู้ดูแล ความหลัง ระดัดวัดน้ำ คนลุ่มน้ำ สำปะทาว
๒ ธ.ค.	วัดบ้านนาสี นวล	หน่วยจัดการ ต้นน้ำสำปะ ทาว	๕	วัดบ้าน หินทับ	๕	คนกับป่า
๓ ธ.ค.	วัดบ้านหิน ทับ	วัดบ้านวัง โพน	๔.๕	วัดบ้าน แหล ทญั่วคา	๔	ข้าวไร่
๔ ธ.ค.	วัดบ้านแหล ทญั่วคา	มอหินขาว	๔.๕	วัดบ้าน แจ้งเจริญ	๗	กิจกรรม ชุมชน
๕ ธ.ค.	วัดบ้านแจ้ง เจริญ	วัดห้วยทราย ทอง	๕.๕	วัดโป่ง ช้าง	๖	เจริญสติ
๖ ธ.ค.	วัดโป่งช้าง	วัดภูเขาทอง	๕.๕	วัดบ้าน ท่าเว่อ (ใน)	๔	สถานการณ์ ป่าต้นน้ำ
๗ ธ.ค.	วัดบ้านท่า เว่อ(ใน)	บ้านวังธาว	๓	วัดตาตฤ ทอง	๑๓	เดินป่าต้นน้ำ
๘ ธ.ค.	วัดตาตฤ ทอง	วัดป่ามหา วัน(ภูทอง)	๗	แยกย้าย กลับบ้าน		บายศรีสู่ขวัญ
รวม เวลา	๔ วัน ๘ คืน	รวม ระยะทาง	๔๐		๕๒	

เดินไปด้วยกัน

โลกป่วยจะช่วยรักษา แม่น้ำลัมป่วยเราช่วยเยียวยา
ไม่มีสิ่งใดล้ำค่า มากไปกว่า...ธรรมชาติ

เดินเดินไปด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์โลกใหม่
ให้ดี ให้งาม ตามใจ ให้สวย ให้งามเท่าไร
เริ่มได้ด้วย...การเดิน

เดิน เดินที่ละก้าว เรียงร้อยเรื่องราวที่ละน้อย
บอกต่อกันทีละหน่อย
ให้ก้าวน้อยน้อย...เป็นร้อยก้าว

จะหนึ่ง จะน้อย จะร้อย จะพัน
หยดน้ำน้อย น้อย ค่อย ค่อยรวมกัน
เป็นธารน้ำใสที่ไหลมาเพิ่ม จะเต็มแม่น้ำให้เต็ม
โลกป่วยจะช่วยรักษา แม่น้ำลัมป่วย เราช่วยเยียวยา
ไม่มีสิ่งใดล้ำค่า มากไปกว่า...ธรรมชาติ

จะเอื้อเฟื้อและเกื้อกูล สร้างสมดุลที่ยิ่งใหญ่
สู่ป่าเขาลำเนาไพร สุดขอบฟ้าที่ว่างไกล
เริ่มได้ด้วย...การเดินทาง
รวมแรงและรวมใจ คืบความสดใสสู่ล้าปะทาว
ต้องเดินร้อนและนอนหนาว ไม่ใช่เรื่องราวที่ยากเย็น

จะหนึ่ง จะน้อย จะร้อย จะพัน
หยดน้ำน้อย น้อย ค่อย ค่อยรวมกัน
เป็นธารน้ำใสที่ไหลมาเพิ่ม จะเต็มแม่น้ำให้เต็ม
โลกป่วยจะช่วยรักษา แม่น้ำล้นป่วย เราช่วยเยียวยา
ไม่มีสิ่งใดล้ำค่า มากไปกว่า...ธรรมชาติ

เดิน เดินให้สุดทาง สุดที่ใจจะไปถึง
ถ้าเธอประหวั่นพรั่นพรึง มาเกี่ยวก้อยไปด้วยกัน
ตลอดชีวิตจะคำนึง คิดถึงแต่...ธรรมชาติ

เนื้อร้อง โดย สุดาร์ตน์ แก้วแท้

หาทุกวิถีทางแล้ว ถ้าทุกคนไม่เข้าใจก็จบแค่นี้ ต้องทำต่อไป
เราอยู่กับธรรมชาติ เห็นความเป็นจริง รู้ใจกัน รู้จักกัน คู่กันเคยกัน
ถ้าไปที่อื่นที่ไม่มีต้นไม้ก็หายใจไม่ออก
มันเป็นมรดกของลูกหลานเรา ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง
เราควรอนุรักษ์ไว้

หลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ
เจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง บ้านท่ามะไฟหวาน
วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒